

TARTALOM

A SZABÁLYOZÁS ÉS AZ ALAPELVEK VÁLTOZÁSA,
EGYÜTTHATÁSUK A SZÖVETKEZÉS MINDENKORI
GYAKORLATÁBAN
(tapasztalatok és kilátások)

E L Ő S Z Ó

I. RÉSZ

A SZÖVETKEZETEK ARCULATÁNAK, MOZGÁSTERÉNEK
MÓDOSULÁSA A JOG-, ÉS AZ ÖNRENDELKEZÉS KERETEI
KÖZÖTT

Dr. Réti Mária: Az európai szövetkezeti szabályozás fejlődés-történetéről	9
Dr. Bak Klára: A nemzetközi szövetkezeti alapelvek és a szövet-kezet fogalmának összefüggései a szabályozásban	34
Dr. Zsohár András: A rendszerváltozást követő szövetkezeti szabályozás vázlatos áttekintése és az új ptk	62
Bartus Pál – Dr. Fekete József: Szembenézés a hazai szövetkezés mai állapotával	76

II. RÉSZ

ÚJ PÁLYÁRA ÁLLÁS, MINT LEHETŐSÉG, MINT ÍGÉRET,
CSELEKVÉSI ESÉLYEK AZ
EGYES SZÖVETKEZETI ÁGAZATOKBAN

Dr. Csák Csilla: A szövetkezeti hitelintézetek identitása	93
Dr. Kiss Gy. Kálmán: Új korszak kezdődik a takarékvilágban?	100
Farkas Tamás: A jogalkotás és a lakásszövetkezetek, lakásszövet-kezeti bérlakás-építési forma, annak finanszírozási javaslata	112

Dr. Adorján Gábor: Az agrárkormányzat számára nehézséget jelent a vidékstratégia „összerakása”	123
Dr. Becz Miklós: A termelői és értékesítő szervezetek megerősítésének néhány problémája	130
Németh László: A szociális szövetkezetek jellemzői és tényszerű adatai	136
Murányi László: A COOP-rendszer kifejlődésének stációi, továbbra is a fogyasztók szolgálatában	146
Dr. Géro Imre: Egy lehetséges jövőkép (új típusú modell) a fogyasztási szövetkezeti kereskedelemben	157
Dr. Károlyi Géza: Gondolatok az iskolaszövetkezetek jogi szabályozásáról	182
Iványi Krisztina: A háziipar szerepe a vidéki foglalkoztatásában	191

III. RÉSZ KÖZÉRDEKLŐDÉSRE SZÁMOTTARTÓ INFORMÁCIÓK ÉS TÁJÉKOZTATÓK

Megemlékezés	
Hiányoznak közülünk	208
Közlemények	
A 90. Nemzetközi szövetkezeti napon elhangzott ünnepi beszéd	224
Budapesten tartotta kongresszusát a COPA-COGECA	233
Szemelvények a Szövetkezeti Kutatási Alapítvány Kuratóriumának 2012. május 29-i rendes ülésén elhangzottakból	239
Tájékoztató a Szövetkezeti Kutatási Alapítvány 2011. évi közhasznú tevékenységéről	247
Szövetkezeti Kutatási Alapítvány, Szövetkezeti Kutató Intézet Budapest: Levél egy erdélyi szövetkezetnek – Válasz a Mezőfényi Szövetkezet elnökétől	251
Országos szövetkezeti szövetségek, intézmények jegyzéke, 2012 (SZÖVKUT, KÖNYVTÁR, WEBOLDAL)	254

CONTENTS

REGULATORY AND STATUTORY CHANGES, THEIR COMBINED INFLUENCE ON THE EVERYDAY PRACTISES OF CO-OPERATIVE ACTIVITY (Experience and perspectives)

PREFACE

1. PART

CHANGES TO THE APPEARANCE AND SPHERES OF ACTIVITY OF THE CO-OPERATIVES WITHIN THE FRAMEWORK OF JUSTICE AND AUTONOMY

Dr. Mária Réti: On the evolution of co-operative regulation in Europe	9
Dr. Klára Bak: Connections between the basic principle of international co-operatives and the concept of the co-operative within a regulatory framework	34
Dr. András Zsohár: Overview of co-operative changes since regime change and the new codex of citizens' rights.	62
Pál Bartus – Dr. József Fekete: Consideration of the current state of co-operatives in Hungary.	76

II. PART

ACCEPTANCE OF A NEW FIELD OF ACTIVITY, AS A POSSIBILITY AND OPPORTUNITY, PERSPECTIVES FOR ACTIVITY WITHIN EACH INDIVIDUAL CO-OPERATIVE

Dr. Csilla Csák: The identity of cooperative credit institutions	93
Dr. Gy. Kálmán Kiss: Is a new era beginning in world of saving?	100
Tamás Farkas: Lawmaking and the housing co-operatives, building a legal framework for rented accommodation, with financing recommendations.	112
Dr. Gábor Adorján: „Consolidation” in the provincial strategy poses a problem for agricultural governance	123
Dr. Miklós Becz: Some problems in the strengthening of production and retail organisations.	130
László Németh: Characteristics and factual data on social co-operatives.	136

László Murányi: Stages in the development of the system COOP, serving consumers also in the future	146
Dr. Imre Géro: Possible future vision (new style model) in the trading of consumer co-operatives	157
Dr. Géza Károlyi: Thoughts on the legal regulation of school co-operatives.	182
Krisztina Iványi: The role of home industries in rural employment.	191

III. PART

INFORMATION AND PRESS RELEASES OF PUBLIC INTEREST

In memorium	
They are missed	208
Communications	
Keynote speech from the 90th Day of Cooperatives	224
The COPA-COGECA held its Congress in Budapest	233
From the conclusions of the normal meeting of the Curatorium of the Co-operative Research Council on the 29th of May, 2012	239
On the work of the Co-operative Research Council for the common good	247
Co-operative Research Council, Co-operative Research Institute, Budapest: A letter to cooperative in Transylvania – a reply from the president of the Co-operative Mezőfény	251
National Council of Hungarian Co-operatives, list of bodies 2012 (The Co-operative Research Institute, Library and Website).	254

SZÖVETKEZÉS

a Szövetkezeti Kutató Intézet

tudományos és tájékoztató folyóirata

Felelős kiadó: a Szövetkezeti Kutató Intézet igazgatója

1075 Budapest Rumbach Sebestyén u. 6.

Telefon: 413-0501, fax: 413-0502

E-mail: kutatointezet@coop.hu

[www. Szövetkezetikutato.hu](http://www.Szövetkezetikutato.hu)

ISSN0209-09748

Nyomdai előállítás: Dodi 2000 Bt.

Felelős vezető: Dobos András

**A SZABÁLYOZÁS ÉS AZ ALAPELVEK
VÁLTOZÁSA, EGYÜTTHATÁSUK
A SZÖVETKEZÉS MINDENKORI
GYAKORLATÁBAN
(tapasztalatok és kilátások)**

Mottó:

*Azok maradnak fenn, akik nyitottak
az információra, a kritikára és az
önkorrekcióra*

Kornai János

Szerkesztette:

Dr. Fekete József
a közgazdaságtudomány kandidátusa

Látogassa meg honlapunkat:
www.szövetkezetikutato.hu

Budapest 2012.

ELŐSZÓ

Intézetünk alapításának és céljainak megfelelően a hazai szövetkezés, a működő szövetkezetek szolgálatában áll. Teszi ezt a maga lehetőségeinek keretei között, a tudomány nyelvén. A kormányváltást követően jelentettük meg **„A szövetkezetek rögös útja máig, hogyan tovább holnap.”** (2010.) A hányatott szövetkezeti múlt, s jelen, a homályos szövetkezeti jövő körül meditáltunk. Ezt követően az OSZT-vel közösen kidolgoztuk és közzé tettük a **„Kihívások és válaszok a hazai szövetkezeti rendszerben** c. program-ajánlatunkat (2011). Sokfajta, de egy irányba mutató javaslatokat tettünk, a kiutat körvonalaztuk. Jelen lapszámunkban (2012.) tovább lépünk. A tartalom címe: **„A szabályozás és az alapelvek változása, együttes hatásuk a szövetkezés mindenkori gyakorlatában.”**

Szerzőink a klasszikus nemzetközi és hazai szabályozásból, az alapelvekből kiindulva az újrakezdést, az ehhez szükséges jogi és gazdasági környezet megteremtését, a rendszerszerű együttműködést szorgalmazzák. Mondanivalójuk lényegét (az e keretek között szokásos szerkesztői magyarázkodás helyett) az alábbi kiragadott idézetek markánsan tükrözik. Így vélekednek:

- „A szövetkezeti recept ma még kevésnek tűnik. Az összefogás kényszere nincs meg a szereplőkben. Szeretné mindenki a maga útját járni, megcsinálni a maga szerencséjét. Ez az egyedüli boldogulási szándék nagy kockázattal jár.” 126. old. (Adorján Gábor);

- „A gazdasági integráció fejlődése újabb és újabb szövetkezeti összefogást igényel a piaci helytállás, a versenyképesség érdekében. Ezt a folyamatot a törvénykezés jobban segíthetné arra való tekintettel, hogy a szövetkezetek társadalmi-, gazdasági összefogása erősödjön, az ezt keretbe foglaló integráció, vagyis a mostani laza együttműködés hatékony rendszerré fejlődjön. Ez alapvető nemzeti érdek!” 75. old. (Zsohár András);

- „Újból ki kellene építeni a teljes termékkör vonatkozásában a termelői feldolgozóipart. Elengedhetetlen követelmény és termelői érdek, hogy e téren széles körben valódi változások történjenek. Az összetett jelenség kedvezőtlen hatása a szövetkezetek közös fellépésével csillapítható, emellett állami beavatkozásra, a káros jelenségek elleni fellépésre sürgető igény mutatkozik.” 133–134. old. (Becz Miklós);

- „A szövetkezeti identitáshoz kapcsolódó értékek és elvek megőrzése létfontosságú, a pénzügyi működés törvényszerűségét és hatásait erre fi-

gyelemmel szükséges és célszerű kezelni, elkerülve ezáltal azt, hogy a szövetségi hitelintézetek tőkeérdekeltségi modell keretében, banki működési mechanizmusok szerint funkcionálva feladják szövetségi jellegüket.” 98–99. old. (Csák Csilla);

- „Fokozott figyelmet kell fordítani a jogalkotónak arra, hogy az európai szövetségi elveknek megfelelően a szociális szövetségek a jövőben is megtarthassák szövetségi jellegüket, a szövetségi értékek és elvek szerint működhessenek. Fontos, hogy a jogalkotók felismerjék és elismerjék a szociális szövetségek foglalkoztatásban betöltött társadalmi integrációt biztosító közhasznú szerepét és ennek megfelelő társadalombiztosítási-, és adókedvezményekkel támogassák a szociális szövetségek létrejöttét, működését” 145. old. (Németh László);

- „Aki országos politikai programban munkahelyet ígér, annak egyidejűleg szövetségek létrehozásának elősegítésében is gondolkodnia kell.” „Bízunk benne, hogy politikai csatározások, zsákmányszerzési törekvések helyett végre stabil szabályozás szolgálja szövetségeinket.” „Egy erős gazdaság, a szociális biztonság lehet az alapja a köznyugalomnak, a rendnek és annak a kibontakozó igénynek is, amely a foglalkoztatásban, munkahelyteremtésben sokak számára élhetőbb jövőt kínál. Ebből fakad az a felismerés is, hogy a kormányprogram megvalósításában számolni kell a szövetségekkel.” 227., 229., 231. old. (Farkas Tamás);

- „Kérdés az, hogy: a ma jellemzőnek ismert állapot megváltozása folyamat eredményeként, vagy direkt fordulat keretében következhet be a szövetségi rendszerben? Milyen mértékben és módon jelenhet meg benne a tudatosság (a felismerés) és a kényszer, vagy a kettő elválhat egymástól, s ez, vagy az dominálhat? Valószínűnek tűnik, hogy az átalakulásban a kettő keveredhet, együttes hatásuk motiválhatja a változást, egy korszerűbb szövetségi gyakorlat kialakulását.” 84–85. old. (Bartus Pál – Fekete József).

Alapvető dilemmának tűnik, hogy: miként minősíthető a három lapszámban közzétett tartalom? A cselekvés ideája (a vázolt program) egy befogadóbb társadalomra, államra, szövetségi nemzedékre vár? A szövetségi jogalkotás és a gyakorlat, vagyis a mindenkori holnap dönti el azt, hogy milyen válasz (inkább jellemző) áll leginkább közel a realitásokhoz most és a jövőben. Annyi azonban már a jelenben is valószínűsíthető, sőt bizonyosság, hogy a kedvezőbb irányú változások elősegítése érdekében a tudománynak az elkövetkező időkben is adódik feladata. Úgy tűnik tehát, hogy folytatás következik.

*A folyóirat felelős kiadója
Dr. Fekete József s. k.
Igazgató*

A SZABÁLYOZÁS ÉS AZ ALAPELVEK VÁLTOZÁSA, EGYÜTTHATÁSUK A SZÖVETKEZÉS MINDENKORI GYAKORLATÁBAN (tapasztalatok és kilátások)

Alapvető változások a szövetkezés és a szövetkezetek gyakorlatában (minden szükség és érdek ellenére) az elmúlt időszakban nem következtek be. A gazdasági, társadalmi környezet vélhető alakulása, a szövetkezetek egyre inkább gyengülő esélye, gazdasági összefogásuk, közös fellépésük hiányának következménye most még teljességgel nem ítéltető meg. Nem fejeződött be a szövetkezeti jogalkotás, e téren is számos tisztázatlan kérdés mutatkozik. Mindebből következően: hosszabb idő szükséges a konszolidált állapot kialakulásához. Ezzel együtt a remény jelei is megmutatkoznak szinte valamennyi szövetkezeti ágazatban. Az erőteljesen differenciált reagálások, a korszerű programok száma és kiterjedése, az innováció és az önkorrekció tekintetében észlelhetők jelentős különbségek az egyes szövetkezeti típusok és ágazatok között. A hangsúly az egységes akarat érvényesítésére, a rendszer szerinti együttműködésre helyeződik.

I. R É S Z SZÖVETKEZETEK ARCULATÁNAK, MOZGÁSTERÉNEK MÓDOSULÁSA A JOG-, ÉS ÖNRENDELKEZÉS KERETEI KÖZÖTT

Ebben a részben közölt négy tanulmányban néhány gondolat összecseng. Ilyen a szabályozás és az alapelvek, a szövetkezet fogalmának kérdésköre. A saját üzletkörrel rendelkezők, illetve a nincstelének szövetkezése; a tulajdonos és a közreműködés; a tulajdoni részarány (egy tag vagyoni részesedése); a jogi személy tagok száma (aránya); a jogi személyekből álló szövetkezet tialma, a másodlagos szövetkezés; a tagi részesedés (visszatérítés, kamat, osztalék, stb.); a gazdasági és a szociális, kulturális funkciók egyeztetése; a kilépéskori, stb. alkalommal történő elszámolás szintén közösen érintett aktualitás a szerzői anyagokban. Az elkötelezettség, a társulási kedv a bizalom hiánya, az individuális túltengés jelensége, az „alulról vagy a felülről történő építkezés,” a rendszerszerű szövetkezeti együttműködés ilyen vagy olyan módon, közvetlenül vagy közvetetten szintén megjelenik a közölt tanulmányokban. Ezek együtt alkotnak egészet.

Dr. Réti Mária¹

AZ EURÓPAI SZÖVETKEZETI SZABÁLYOZÁS FEJLŐDÉSTÖRTÉNETÉRŐL

Bevezető

Jelen tanulmánynak három konkrét kiindulópontját jelölünk meg. Az első kiindulópontunk aktuális, figyelemmel arra, hogy a szövetségi jogi szakirodalom, a magyar és nemzetközi szövetségetelmélet, a gazdasági, illetve a civilisztika területét művelő szakmai közönség előtt közismert, hogy az Egyesült Nemzetek Szervezete (ENSZ) 2012-t a szövetségek évének nyilvánította, ráirányítva ezzel a figyelmet e nagy múltú, kivételes értékekkel rendelkező európai jogintézményre. Önmagában már ez a körülmény is indokolttá teszi az európai szövetségi szabályozás fejlődéstörténetének elemzését, s az abból levonható tanulságok feltárását. Ezen nemzetközi viszonylatú aktualitás mellett azonban egyáltalán nem másodlagosan a tanulmány kiindulópontként kezeli azt az adottságot is, hogy Magyarországon jelenleg a szövetségi joganyag felülvizsgálata folyamatban van, mind rendszertani, tehát a magyar joganyagon belüli, azaz a szabályozásbeli elhelyezkedés szempontjából, mind tartalmi szempontok szerint.

A jog-összehasonlító módszerű elemzések tanulsággal szolgálhatnak a jelenkori szövetségi, de gazdasági, civilisztikai jogalkotás számára is. Különösen értékesek (ebben a körben) az angol szövetségi joganyag alapszabályi és törvényi átfogó elemzését követően levonható konklúziók. Ebben a körben meghatározóak a német szövetségi jog általános rendelkezései, de kiemelt jelentősége van a német szövetségi vagyonszolgálatnak, a különböző kategóriák jogi természetének, a nyereséghez való jutás módjának és mértékének, miként a szövetségi lényegét mindezekkel összefüggésben megjeleníteni képes tartalékképzésre vonatkozó rendelkezéseknek is. Elemzésünk során ezeket a szabályozási területeket részletesen tárgyaljuk.

¹ egyetemi docens, ELTE Állam- és Jogtudományi Kar Agrárjog Tanszék, Budapest

Végezetül a tanulmány kiindulópontja az a tény is, ami a szövetkezeti joggal foglalkozó elméleti és gyakorlati szakemberek számára közismert, nevezetesen, hogy 2003-ban az Európai Unió illetékes szerve a szövetkezet intézményt oly mértékben értékelte gazdasági/társadalmi/szociológiai vonatkozásai alapján, hogy önálló rendeletet bocsátott ki az Európai Szövetkezet alapítására és működésére nézve.

I. Az angol szabályozásról

1. A szabályozás kezdeteiről

Az első szövetkezet alapítására a kereskedelem szektorában, Angliában került sor 1844-ben. („Society of Equitable Pioneers”) A jelenkori szövetkezetekkel fejlődéstörténeti, gazdasági, jogi, szociológiai és egyéb természetű szempontból foglalkozó munkák (így például Johnston Birchall és Ian Macpherson elemzései) egyik legértékesebb megállapítása az, hogy az Európa-szerte alapított, kimagasló eredménnyel működő szövetkezetek gazdasági tartalmának jellemző jegyei, társadalmi természetű sajátosságai, valamint az európai országok szövetkezeti jogának alapintézményei az angol szövetkezők által alapított szövetkezet gyakorlatára és működési elveire vezethető vissza.² A korabeli elemzések mind európai, mind magyar viszonylatban ezt a tényt ugyancsak kiindulópontnak kezelik. Ez az elemzés is erre alapul.

Az angol alapítás mellett, azt majd részletesebben ismertetve a teljesség kedvéért meg kell jegyezni, hogy a szövetkezetek alapítását tárgyaló szakirodalom kiemeli, hogy 1764-ben Skóciában Fenwick településen már alapításra került egy közös élelmiszerellátást biztosító társulás, amely szövetkezeti jellemvonásokat mutatott. A szakirodalom ugyancsak számon tartja

- 2 A jelenkori munkákra ld. Johnston BIRCHALL: Rediscovering the cooperative advantage, Poverty reduction through self-help, Cooperative Branch, International Labour Office, Geneva, 2003, 5. old
[http://www.acdivocacoopex.org/acdivoca/CoopLib.nsf/dfafe3e324466c3785256d96004f15a8/e23f0c803fc6060485256ef400575ed8/\\$FILE/Rediscovering%20the%20Cooperative%20Advantage.pdf](http://www.acdivocacoopex.org/acdivoca/CoopLib.nsf/dfafe3e324466c3785256d96004f15a8/e23f0c803fc6060485256ef400575ed8/$FILE/Rediscovering%20the%20Cooperative%20Advantage.pdf), 2012.02.18.; Stephen YEO: Theorizing Co-operative Studies: Obstacles and Opportunities for Twenty-First Century Co-operative and Mutual Enterprises, In. Szerk.: Ian MACPHERSON- Erin MCLAUGHLIN-JENKINS: Integrating Diversities Within Complex Heritage, Essays in the Field of Co-operative Studies, Series on Co-operative Studies, Vol.2., New Rochdale Press, 2008., 355. old.

azon társas vállalkozást is, amely londoni nyomdászok által került megalapításra „Cooperative and economical society” megjelölés alatt. A korabeli és a jelenkori elemzők egybehangzó álláspontja azonban az, hogy az 1844-ben alapított társas vállalkozás tekinthető jellemvonásai alapján valódi szövetkezetnek, amely a jelenlegi szövetkezeti szabályozásokban megtalálható szövetkezetspecifikus elemeket már teljeskörűen érvényre juttatta.³

Az angol szövetkezetalapítás fő motivációja általában véve az önsegítés⁴ gondolatában jelölhető meg. Figyelemreméltó ugyanakkor az az elsődlegesen közgazdasági szemléletű álláspont is, amelyet Navratil Ákos, a szövetkezeti fejlődéstörténet kezdeteiről, a Rochdale-i szövetkezetről rögzít.⁵ A szövetkezet jellemvonásai között több ismérvet emel ki Navratil. Az egyik az a jellemvonás, hogy a szövetkezet tagjai egy sajátos státuszban állnak, nevezetesen vevői a fogyasztási szövetkezetüknek, de egyidejűleg tulajdonosai is a szövetkezeti boltoknak. Lényeges szövetkezetspecifikus ismérv az, hogy az osztalékot a vásárlások mértéke szerint osztják fel, továbbá, hogy az alapítás célja a közvetítői kereskedelem kiküszöbölésében jelölhető meg. Navratil szerint a szövetkezetalapításnak az volt „az él-

- 3 A szövetkezet-specifikus ismérvekre ld. a korabeli szerzők közül: KUNCZ Ödön: A Rochdale-i elvek és a szövetkezet jogi fogalmának körülírása, Magyarországi Szövetkezetek Szövetségének Kiadása, 1935 Budapest, Vö. CZETTLER Jenő- IHRIG Károly: Szövetkezeti Ismeretek, Pátria Irodalmi Vállalat és Nyomdai Részvénytársaság, 1926 Budapest, különösen: 21. old.; NAVRATIL Ákos: Közgazdaságtan. I. kötet. 1933 Budapest, 266–267. old.; a jelenkori elemzők közül ld. DOMÉ Györgyné: A szövetkezetek jogi szabályozásának múltja, jelene és jövője. In.: Tanulmányok Veres József egyetemi tanár 70. születésnapjára. 1999 Szeged, (Acta Jur. et Pol.); VERES József: A szövetkezet jogi minősítése. Acta Juridica et Politica. Tomus LVIII., Fasciculus 40. 2000 Szeged, ld. erre továbbá: PRUGBERGER Tamás: A kereskedelmi szövetkezetek szerepe a közép-kelet európai térségben, Szövetkezés, XV. évfolyam 1994. évi 1–2. szám, mindennek előtt: 25–26. old. e körben különösen értékes a Rochdale-i szövetkezeti elvek átfogó természetére történő utalás a következők szerint: „A Rochdale-i szövetkezeti elvek lényegében még valamennyi szövetkezeti típusra és ágazatra érvényesek. Az eme elvek alapján kialakuló szövetkezeti föderalizmus azonban fokozatosan a kereskedelmi, sőt a fogyasztási szövetkezetek irányába tolja el a szövetkezés súlypontját.” ld. erre 26. old.
- 4 Ld. az önsegély gondolatára GALOVITS Zoltán: A magyar szövetkezeti jog: „A szövetkezetek létalapját az „önsegély”, azaz magából az emberi természetből kifolyó azon alapelv képezi, hogy az ember a szükségletekkel együtt, melyekkel léte összekötte van, a természettől erőket is nyert, amelyeknek helyes felhasználása őt összes szükségleteinek kielégítéséhez vezeti. K.: Pátria Irodalmi Vállalat és Nyomdai Részvénytársaság, 1901 Budapest, 3. old.
- 5 NAVRATIL: i. m. (3. lábjegyzet) „A fogyasztási szövetkezetek Angliában” alcím alatt, különösen: 123. old.

tető gondolata”, hogy a közvetítő kereskedelmet a fogyasztó előnyére, vagyoni előmenetelére figyelemmel ki lehessen küszöbölni az áruforgalom rendszeréből. Ez a motiváció eredményezte szerinte azt, hogy Angliában a csekély tőkeeszközzel rendelkező piaci szereplők végső soron egy „nagyban bevásárló társaság” (Cooperative Wholesale Society) létrehozatalát képesek voltak megvalósítani.⁶

2. Az első, angol szövetkezeti alapszabályról

A Rochdale-i szövetkezet alapszabálya és a szövetkezet alapítóiinak írásba foglalt határozatai azért lényegesek, mert e dokumentumok egyes rendelkezései elméleti tételekké válva jelenleg is áthatják az európai szövetkezeti szabályozást.⁷ Az angol szövetkezet alapértékei, nemzetközi szövetkezeti elvekké minősültek és jelenleg is ennek tekintendők. Lényegében az európai szövetkezeti dogmatika alapjai az angol szövetkezők okirataira vezethetők vissza. Több olyan szabályozási tárgyi kör is megjelölhető, amelyek érvényre juttatják a szövetkezet különleges gazdasági és jogi tartalmát, azaz Janus-arcú jogintézmény jellegét. E különleges gazdasági és jogi tartalom abban jelölhető meg, hogy a szövetkezet kettős motiváltságú célokat hordoz tagjai irányába, számukra gazdasági előmenetelt és szociális felemelkedést is biztosít. A szabályozási tárgyak közül, amelyek megjelenítik a szövetkezet dualista jellegét, fontos az alapítási célkitűzések meghatározása, a fogalmi definíció, lényeges a vagyoni jogi rendelkezések köre, különös tekintettel a nyereség felosztásának módjára és mértékére, valamint a fő vagyoni jogi kategória átruházására vonatkozó szabályokra, de feltétlen

6 A szövetkezet gazdasági lényegének elemzésére Ld. NAGY Ferenc: A szövetkezetek alapelve című Akadémiai székfoglaló értekezés, Kiadja a Magyar Tudományos Akadémia, 1906 Budapest, 14. old. Megjegyezni szükséges, hogy a szövetkezet gazdasági lényegének általános érvényű definícióját az említett szerzőkkel hasonlóan KUNC Ödön rögzítette a magyar korabeli szövetkezeti jogi irodalomban. Erre még visszatérünk.

7 Ezt a folyamatot az angol és francia kezdeményezésre 1895-ben megalakult Szövetkezetek Nemzetközi Szövetsége (International Co-operative Alliance) tevékenységével jelentősen segítette, illetve meghatározta. Ez a szervezet (továbbiakban: SZNSZ) kodifikációs tevékenységet folytatott és folytat ma is, áttekintve a nemzetközi szövetkezeti szabályozást, majd jogegységesítő felfogással a kezdetektől nemzetközi szövetkezeti alapelveket határoz meg, szövetkezeti értékeket jelöl ki és definiálja a szövetkezet intézményét. Ld. erre: PÁL József: A szövetkezeti identitás nemzetközi szabályozása, In. FARKAS Tamás – BECZ Miklós – FEKETE József – KOSZORU István – PÁL József – PETROVAI György – PRUGBERGER Tamás – RÉTI Mária – SZÉP György – VERES József – ZSOHÁR András: A szövetkezetek szabályozása Magyarországon. Szerk.: Fekete József, K.: Szövetkezeti Kutató Intézet, Budapest 2009, 19–34. old.; ugyanerről ld. még: <http://www.gdrc.org/icm/coop-principles.html>, 2012. 02. 18.

említést érdemel a strukturális- szervezeti kérdésekre vonatkozó rendelkezések csoportja is, így különösen a szavazati jog szabályozása és a demokratikus igazgatást biztosító eljárási szabályok sora. Az alapszabály első pontja a szövetkezet alapításának céljául, illetőleg az elérni kívánt feladatok megjelöléséül az alábbiakat rögzíti:

1. A szövetkezet célja és feladata a tagok anyagi előmeneteléről, továbbá társadalmi, valamint gazdasági helyzetének az elősegítéséről gondoskodni. A vagyontévesztésre nézve egy konkrét általános szabály az irányadó, amely alapján egy részre oszló, megfelelő tőkét kell gyűjteni ahhoz, hogy a szövetkezet céljai és feladatai megvalósításra kerülhessenek.

Az elsődleges cél egy olyan bolt megnyitása volt, amely alapvető árukat, így különösen élelmiszereket és ruházati cikkeket forgalmazzon. A célok között szerepelt a szövetkezet részéről történő házak felépítése, avagy megvásárlása, meghatározott tagok számára. Konkrétan olyan tagok számára vásárolt a szövetkezet házakat, akik egymásnak segíteni kívántak, gazdasági és társadalmi előmenetelüket megsegítve. A feladatok között kiemelt súlya volt a gyártási tevékenységnek is. A szövetkezet olyan áruk gyártására is alakult, amelyek jól eladhatóak voltak, de a gyártási tevékenység nem elsődlegesen az áruk vagyoni hozama végett volt fontos.

2. A szövetkezet a gyártási tevékenységgel azoknak a tagoknak a munkalehetőségét akarta biztosítani, akik e nélkül munkanélküliek lettek volna vagy ha volt is munkalehetőségük, az a megélhetésükhöz nem volt elégséges. A szövetkezet feladatai között szerepelt földbirtokok megvásárlása avagy azokra nézve bérleti jogviszony létesítése. Hasonlatosan a gyártási tevékenységhez, ennek a célkitűzésnek is elsődlegesen szociálpolitikai okai voltak. Arról volt szó ugyanis, miként az áruk gyártására irányuló tevékenységnél, e körben is olyan tagokat kívántak alkalmazni, akik munkanélküliek voltak vagy meglévő munkájuk nem biztosított megfelelő megélhetést.

3. A biztonságos, a szövetkezet életképességét megalapozó tevékenység elérését követően az is az alapszabály célkitűzései között szerepelt, hogy a szövetkezet létrehozson egy önmagát fenntartani képes telepet, munkaközösséget avagy más szövetkezetet ilyen tekintetben támogasson. A célkitűzésekből világosan látszik, hogy a tagok irányába a szövetkezet egy társadalmi státusz megszilárdítására törekszik, a célkitűzések motivált-sága erőteljesen szociálpolitikai, ugyanakkor, különösen az utolsó célkitűzés nem nélkülözi az utópisztikus elemeket sem. Ez nagyon is érthető az

alapítás időszakában jelentkező európai szellemiségi áramlatok hatására gondolva⁸

4. Az alapszabályban lefektetett célok, illetve feladatok (miként arra a Navratil-féle elemzés az előzőekben már utalt) jószerivel megvalósultak. A szövetkezet rendelkezett saját gyárakkal, a gyárakban élelmiszereket, ruházati árukat és egyéb háztartási cikkeket állítottak elő. Szállításait hajóival végezte, mezőgazdasági üzemeket és teaültetvényeket üzemeltetett, illetve gondozott, de a kereskedelmi ügyletek közül bank-, és biztosítási természetűekkel ugyancsak foglalkozott, mégpedig magas színvonalon. Az idő múlása tehát a gazdasági/szociális célok egyidejű megvalósítását eredményezte. Ez a komplex eredmény az alapszabályban kimunkált egyes rendelkezések alapulvételével volt elérhető, így különösen a következőkben elemzésre kerülő vagyoni jogi természetű, a nyereség felosztására vonatkozó előírásnak volt kiemelkedő szerepe.

5. Az európai szövetkezeti szabályozás fejlődéstörténetében a legértékesebb és a mai napig változatlan tartalommal rendelkező szabályozási támpillérnek az alapszabály 22. pontjában megfogalmazott visszatérítés rendszere, másképpen szólva a Rochdale-plan jelölhető meg.⁹ KUNC Ödön az alapszabály eme pontjában megfogalmazott előírást „az egész világot meghódító nagy elv”-ként tárgyalja és „vásárlási visszatérítés”-ként jelöli meg.¹⁰ A visszatérítés gondolatának lényege az, hogy a szövetkezet tagjai vagyoni előmenetelt e rendszeren keresztül elsősorban személyes és aktív tevékenységük/közreműködésük arányában szerezhettek a szövetkezet eredményes gazdálkodása esetén. A tag által a szövetkezet rendelkezésére bocsátott vagyoni hozzájárulás is eredményezhetett vagyoni előnyt, azzal

8 E körben a teljesség igénye nélkül ki kell emelni az utópista szocialisták felfogását, így például különösen Robert Owen gondolatait, mivel az angol irányzat és az ő felfogása (gondolatai) gyakoroltak jelentős hatást a szövetkezeti szabályozásra. Az owenisták nézetei szerint a létrehozandó szövetkezeti telepek nem koncentráálódtak volna Angliára, hanem világviszonylatban olyan folyamatot vizionáltak, amelyek eredményeképpen egy „Szövetkezeti Birodalom” Cooperative Commonwealth) jött volna létre. A szövetkezeti telepek közös tulajdonon és közös munkán nyugodtak volna. Ld. erre MOÓR Gyula: Jogfilozófia. K.: Püski Kft., Budapest 1994. 115. old., ld. erre továbbá: Johnston BIRCHALL: The International Co-operative Movement, K.: Manchester University Press, 1997, 3–5. old.

9 A szövetkezet gazdasági lényegére, átfogó, enciklopédikus jelleggel ld., IHRIG Károly: A szövetkezetek a közgazdaságban. K.: Első Kecskeméti Hírlapkiadó és Nyomda Rt., Budapest 1937.

10 KUNCZ Ödön: Küzdelem a gazdasági jogért. K.: Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, Budapest, 1941, 7. old.

azonban, hogy az ezekre kifizethető vagyoni előmenetel (osztalék) mértéke korlátozásra került.¹¹

Konkréten az alapszabály 22. pontja a visszatérítés gondolatát az alábbiak szerint juttatta érvényre: „A tisztviselők kötelesek minden negyedévi közgyűlésen a szövetkezetnek a lefolyt negyedévben elért feleslegét mérlegben kimutatni. A felesleg a következőképpen osztandó fel: 3,5 százalék kamat fizetendő mindazokra az üzletrészekre, amelyek a negyedév előtt már be voltak fizetve; a megmaradó felesleg pedig a tagok között a szövetkezetnél foganatosított bevásárlásaik arányában osztandó fel.”

A Kuncz-féle elemzések hangsúlyozzák, hogy noha az alapszabályi rendelkezések az idő múlásával, illetve az abból fakadó körülmények megváltozása végett módosultak, a módosítások a visszatérítés gondolatát nem érintették, pusztán kiegészítették azt. Ezért teljes körűen megalapozott a szövetkezet gazdasági lényegére általa általában véve, tehát nemcsak a korabeli, angol szövetkezeti szabályozásra vonatkozóan, hanem a korabeli, más európai szövetkezeti joganyagokat illetően is levont következő megállapítás: „A szövetkezet gazdasági lényege tehát (tekintet nélkül arra, hogy milyen célkitűzésű szövetkezeti mozgalom eszközéről és hogy milyen fajtájú szövetkezetről van szó) a tag közreműködése a vállalatban avagy a vállalat igénybevétele a tag részéről!”¹²

6. Az alapszabály későbbi módosításai (így különösen 1853-ban) ugyanis a felesleg meghatározott részét (2,5 %) nevelési, oktatási célokra rendelték elkülöníteni. A szövetkezeti oktatás jelentőségét az alapszabály ugyancsak kiemelte.

A szövetkezeti oktatásnak a jelentősége a kezdetektől megjelent az alapszabály előírásai között. A szövetkezeti oktatás biztosítása a tagok számára oly mértékben fontosnak minősült, hogy nemzetközi szövetkezeti alapelvvé vált és lényegében az angol alapítástól kezdve az európai szövetkezeti joganyagok töretlenül érvényre juttatták azt. A szövetkezet szociálpolitikai céljainak elérése érdekében a szabályozás lényege az volt és ma is az, hogy a keletkezett felesleg meghatározott százalékát oktatási, továbbképzési, illetve a tagok kulturális és más hasonló természetű előmenetelét szolgáló célokra fordítják.

11 KUNCZ: úgy, mint fent, i. m. (10. lábjegyzet) 15. old.

12 KUNCZ Ödön: úgy, mint fent, i. m. (10. lábjegyzet) különösen: 446. old.

7. A vagyoni jogi rendelkezések között a nyereség felosztásának módjára és mértékére nézve olyan sajátos előírások megalkotására került sor az angol alapszabályban, amely megkülönböztette a szövetkezeteket más társas vállalkozási formáktól. A vagyoni előmenetelt alapvetően (ellentétben a kizárólag nyereségszerzésre, haszonelvűségre alapított társas vállalkozásokkal) a tagok személyes közreműködése eredményezte, és nem a tag által a szövetkezet rendelkezésére bocsátott vagyoni hozzájárulás.

Nagy Ferenc a már említésre került munkájában helyesen a visszatérítés rendszerére és az azt alapul vevő szabályozásra vezette vissza az angol fogyasztási szövetkezetek általa „bámulatos”-nak tekintett eredményeit.¹³ Álláspontja szerint a visszatérítés a tagoknak megtakarításokat eredményezett, amelyet a tagok olcsóbb vásárlás esetén nem tettek volna félre.

A szövetkezet viszonylatában ugyanakkor azért volt előnyös a visszatérítés, mert a tagok éppen közreműködésük miatt erőteljesen kötődtek a szövetkezetükhöz. Értelemszerűen más piaci szereplők, társas vállalkozások háttérbe kerültek, a tagok saját szövetkezetükkel működtek együtt, összességében a szövetkezet piaci versenyképessége jelentősen erősödött. A visszatérítés nyilvánvalóan szövetkezetspecifikus voltára utal az is, hogy azok az angol fogyasztási szövetkezetek, amelyek ugyan tagjaik számára kedvezően, olcsó áron értékesítettek, de a visszatérítés rendszerét, és az arra építkező előírásokat nem alkalmazták, nem minősültek valódi szövetkezeteknek.

Jó és eklatáns példa erre a szövetkezeti csoportra a londoni tisztviselők fogyasztási szövetkezete. Ezeknél a szövetkezeteknél az úgynevezett „Civil Service Plan” rendszere nyert alkalmazást, amely alapján a vagyoni betét függvényében osztották fel a nyereséget. Ezeket a fogyasztási szövetkezeteket sem a korabeli angol szakirodalom, sem a szövetkezeti szabályozást általában tárgyaló munkák nem tekintették és ma sem tekintik valódi szövetkezeteknek.”¹⁴

13 NAGY Ferenc: A gazdasági és ipari hitelszövetkezetekről szóló törvény magyarázata. K.: Grill Károly Cs. és Kir. Udvari Könyvkereskedése, Budapest 1898, 48. old..

14 NAGY Ferenc: úgymint 6. láb, a forrás 14. oldala. „Vannak azonban Angliában olyan fogyasztási szövetkezetek is, melyek egyenesen olcsóbban látják el tagjaikat, akik aztán nem is részesülnek visszatérítésben, hanem a nyereség az üzletrészek arányában osztatik fel. Ezt az eljárást különösen a londoni tisztviselői fogyasztási szövetkezetek követik, s ezért – Civil Service Plan-nak – nevezik. Az angolok az ezt követő szövetkezeteket nem is tekintik igazi szövetkezeteknek.”

8. Az angol alapszabály a nyitott tagság tételének bevezetésével (alapszabály 13. pontja) ugyancsak meghatározó szövetkezeti szabályozási mintát adott, amely a jelenkori szabályozásoknak is szerves része, a nemzetközi szövetkezeti alapelvek egyik alkotóeleme. Egy másik, a szövetkezeti szabályozások máig ható tétele az alapszabály 2. és 5. pontjának egybeolvasatásával megfogalmazható, demokratikus igazgatás elve. E két pont értelmében a vezetőséget a közgyűlés választotta, a közgyűlésen a tagoknak széles jogosítványa volt, az ügyvezetés ellenőrzését a tagok látták el.

Az 1845-ben végrehajtott alapszabály módosítás egyértelműen bevezette az azóta a szövetkezeti szabályozás egyik specifikumaként számon tartott előírást, az „egy tag, egy szavazat” („one person one vote”) elvét. Szavazategyenlőség esetében az elnök szavazata döntött, az alapítók fő szabályként egyszerű szótöbbség mellett hoztak határozatokat, kivéve a szövetkezet felosztásának eldöntéséről szóló kérdést. Lényeges, hogy a nők egyenjogúak voltak valamennyi, a tagsági jogviszonyból származó jogosultság tekintetében a férfiakkal. Összességében az alapszabály a tagok közötti egyenlőséget vitán felüli rendező elvként töretlenül érvényre juttatta. Az alapszabályok eme szellemisége jellemzi a jelenkori szövetkezeti szabályozásokat és ez a szabályozási felfogás észlelhető a nemzetközi szövetkezeti alapelvek körében is.¹⁵

Az angol szövetkezeti szabályozás elemzésénél ki kell emelni, hogy az SZNSZ¹⁶ által hatályosan megfogalmazott nemzetközi szövetkezeti elvek közül egyértelműen angol alapszabályi gyökerű „A tagok gazdasági részvétele” elnevezésű harmadik alapelv, továbbá az „Önkéntes és nyitott tagság” megjelölésű első alapelv, a „Demokratikus tagi ellenőrzés” megjelölésű második alapelv, valamint, nem utolsósorban az „Oktatás, képzés és tájékoztatás elnevezésű ötödik alapelv.”¹⁷

15 A korabeli alapszabályi rendelkezések részletes elemzésére ld. (3. láb.) KUNCZ: A Rochdale-i elvek és a szövetkezet jogi fogalmának körülírása, i. m. Érdemes felhívni a figyelmet arra, hogy a KUNC elemzések az SZNSZ tevékenysége körében tárgyalják az egyes korabeli szakirodalmi álláspontokat, így az angol források köréből Henry May felfogását. May a nyitott tagság elvét értékes szemlélettel kiterjesztően értelmezte. „A szabadságon alapuló szövetkezés” elveként értelmezte, párosítva az önségély elvével. Álláspontja szerint a szövetkezeti belépések, tehát a tagsági jogviszony létrehozatala teljesen szabadon és kényszermentesen kell, hogy történjen, az állami támogatás pedig nem jöhet szóba. A May-féle felfogás szerint a szövetkezet kizárólag a tagok közös anyagi eszközeire támaszkodhat, mert ez alapozhatja meg a gazdasági felemelkedést a társadalom következő generációja számára. Ld. erre úgy, mint fent 11. old.

16 Vö. 7. lábjegyzet

17 A hatályos szövetkezeti alapelveket az SZNSZ Manchesteri Kongresszusa határozta meg 1995-ben, szeptember 22-i hatállyal, a szövetkezeti értékek és a szövetkezeti fogalom meghatározása mellett. Ld. erre úgy, mint fent.

3. A törvényi szabályozásról

Az első angol szövetkezeti törvény, jogképességgel felruházva a szövetkezeteket, 1852-ben lépett hatályba. E jogszabály minősül az első európai szövetkezeti törvénynek is. („Industrial and Provident Societies Act”). A jogszabály kimunkálásánál a Rochdale-i szövetkezet tagjai, valamint a keresztény szocialisták is közreműködtek. Figyelemmel az angol szövetkezeti törvény hatálybalépésének időpontjára lényeges, hogy a Rochdale-i szövetkezet alapítására az 1834. évi egyesületeket szabályozó „Friendly Societies” törvény rendelkezései alapján került sor.

Ez a törvény azokat az egyesületeket szabályozta, amelyek „bárminő, nem törvényellenes célra” alakultak. Ilyen tipikus célnak minősült a kölcsönösségre alapított halálesetre szóló biztosítás, a tagok temetkezésének megszervezése, bizonyos életkor fölötti, azaz az öregség időszakát biztosító támogatás is. Az e tárgyú, Kuncz-féle elemzések rávilágítanak arra, hogy a szabályozás nem volt teljes körűen megfelelő a szövetkezetek számára. Ez a jogszabály ugyanis nem ismerte el az egyesületek jogi személyiségét, továbbá a szövetkezet vagyonának tulajdonosa három eljáró „megbízott” (trustee) volt. Az általuk kötött jogügyleteket a tagok egész vagyonukkal feleltek.¹⁸

A szövetkezeti törvény egyik lényeges, gyakorlatias jellegű, a „Friendly Societies” törvény felfogásához képest merőben más tartalmú előírása a szövetkezet tisztviselőire vonatkozott. Az előírás szerint a tisztviselők nem tagok is lehetek. Végső soron ez a rendelkezés puhította fel a szövetkezet kizárólag tagok felé történő árusításának alapelvét. Noha a szövetkezeti törvény nem tette lehetővé a nem tagoknak való árusítást, az angol fogyasztási szövetkezetek gyakorlata mégis kialakította azt. A korabeli angol szövetkezeti jogalkotás azonban (félteve a szövetkezetek sajátos természetének maradéktalan érvényre jutását) 1893-ban az adójog keretei között kívánta ezt a gyakorlat által kialakított metodikát korlátozni. Az ekkor hatályba lépett adótörvény ugyanis megszüntette az adókedvezményt azokban az esetekben, ahol nem tagoknak is történt az árusítás. A korabeli jogalkotás kérdése az volt, hogy elveszíti-e a szövetkezet sajátos jellegét a nem tagokkal történő üzletkötés által? A válaszok nem voltak egybehangzóak és ma sem azok. Az 1868. évi német szövetkezeti törvényt követően 1889-től például a német szabályozás erre vonatkozó alapszabályi előírások mellett megengedő volt.

18 KUNCZ: Küzdelem a gazdasági jogért, i. m. (10. lábjegyzet). 415–416. old.

Az 1852-ben hatályba lépett szövetkezeti törvény 1862-ben módosult. A módosítás szerint lehetőség nyílt korlátolt felelősséggel szövetkezetet alapítani, korábban a korlátlan felelősségi konstrukció volt irányadó.¹⁹ A jogszabály módosítás értelmében lehetőség volt arra, hogy szövetkezetek más szövetkezethél érvényesen tagsági jogviszonyt létesítsenek. A módosítás alapján megkezdődött a szövetkezeti központok szerveződése, az első alapítására 1863-ban Manchesterben, majd Glasgowban került sor. A szövetkezeti központok jelentősek voltak ily módon, az angol fogyasztási szövetkezetek fejlődési tendenciájának egyik fő jellemvonása az integrációban jelölhető meg. A XX. század első felében készült statisztikák már rávilágítanak arra, hogy az angol fogyasztási szövetkezetek száma csökken, ugyanakkor ezzel egyidejűleg a taglétszám növekszik.²⁰ Az 1962. évi augusztus 7-i szövetkezeti törvény a korábban irányadó korlátlan felelősséget már nem is szabályozta. A szabályozás az üzletrész alapú, korlátolt felelősségre épült.

Az angol szövetkezeti szabályozás fejlődéstörténetét átfogóan áttekintve, koncentrálna annak gyakorlati alkalmazhatóságára is rá kell mutatni, hogy a fogyasztási szövetkezetek gazdasági eredményei. (az angol minta alapján) Európa-szerte elterjedt és jelenleg is igen széles hálózatban működő fogyasztási szövetkezetek alapításának gazdasági motivációja az, hogy a szövetkezet „nagyvásárlóként” szerez be és ily módon árkedvezményt realizál.²¹ A fogyasztási szövetkezet tevékenységének lényege abban jelölhető meg, hogy tagjainak kedvező áron értékesít, mégpedig megfelelő minőségű terméket. Európában jelenleg például az angol fogyasztási szövetkezetek, a svéd, a finn fogyasztási szövetkezetek töltenek be kiemelkedő szerepet a gazdaságban. A vonatkozó szakirodalom alapján azt is ki kell emelni, hogy a XX. század első felében Angliában a munkás termelőszövetkezetek, a mezőgazdasági szövetkezetek, és a lakásszövetkezetek voltak

19 A szövetkezetet érintő felelősségi szabályok elemzésére ld. a korabeli szerzők közül: GALOVITS: i. m. (4. láb.) 103. old., NEUMANN Ármin: A kereskedelmi törvény magyarázata, I. kötet, Athenaeum Irodalmi és Nyomdai R. – Társulat Kiadása, Budapest 1898, 676–681. old.; a jelenkori szerzők közül ld.: RÉTI Mária: A kereskedelmi társaságok felelősségi szabályairól, Magyar Jog, 2005/2. LII. évfolyam, 83–85. old.

20 Ld. erre CZETTLER-IHRIG: i. m. (3. lábjegyzet.) 48. old.

21 Ezt a megállapítást kétséget kizáróan támasztja alá a Brit Szövetkezetek 2010. évi jelentése is: The UK co-operative economy 2010, A review of co-operative enterprise, a következő alcím alatt: „Contribution to business” „Nagy-Britanniában 4992 szövetkezet működik és évi 33.5 milliárd fontos forgalommal rendelkeznek. Az újonnan indult vállalkozásoktól kezdve a többmillió forgalmúakig, mindegyikük a közös tulajdon, közös profit és közös irányítás elveire épül.”, 10. old. http://www.socialeconomy.eu.org/IMG/pdf/Co-operative_economy_210_web_version_1_.pdf, 2012. 02.18.

jelentősek. A mezőgazdasági szövetkezetek elterjedésének körében lényeges, hogy először e szövetkezeti csoport Írországban volt jellemző, majd csak később terjedt el Angliában is. A fejlődés eredményeképpen jött létre az Irish Agricultural Organisation Society és a British Agricultural Organisation Society.²²

II. A német és az osztrák szabályozásról

1. A szövetkezeti törvények általános jellemzéséről

A törvények elemzését megelőzően általános érvénnyel alapul véve a korabeli és a jelenkori elemzők egybehangzó álláspontját azt hangsúlyozzuk, hogy az önszegély „Selbsthilfe” gondolata hatotta át a szövetkezetalapításokat a gyakorlatban, ily módon a szövetkezeti törvények szellemiségének alapját is jelentette és jelenti ma is a német, az osztrák, de végső soron európai viszonylatban is.²³

Az első porosz szövetkezeti törvény 1867. március 27-én lépett hatályba, Hermann Schulze-Delitzsch munkálta ki. 1871-ben a német császárság birodalmi törvényévé vált a porosz joganyag, majd a német szövetkezeti törvény 1889. május 1-jén lépett hatályba (Das Reichsgesetz betreffend die Erwerbs- und Wirtschaftsgenossenschaften). A szabályozás folyamatosan tovább élt, a mai szövetkezeti törvény (Gesetz betreffend die Erwerbs- und Wirtschaftsgenossenschaften, „Genossenschaftsgesetz” (GenG.)²⁴ jelentős szabályozási hagyományokkal rendelkezik. A német szövetkezeti szabályozást elsősorban azért indokolt részletesen tárgyalni, mert a német

22 CZETTLER-IHRIG: i. m. (3. lábjegyzet) különösen 4. és 5. old.

23 Különösen figyelemre méltó az is, hogy a korabeli európai elemzők mellett a jelenkori angol nyelvű szakirodalom is hangsúlyozza a német szövetkezeti szabályozás körében az önszegély, „Selbsthilfe” meghatározó jelentőségét. ld. erre Giulia Galera: *The evolution of the co-operative form: an international perspective*, „The strict observance of the mutuality principle and the clear economic orientation are both features shared by most co-operative movements belonging to German-speaking countries (where co-operative extroversion is rejected, in the name of the so called Selbsthilfe and Gegenseitiger Nutzen)” In: Szerk. Carlo BORZAGA, Roger SPEAR: *Trends and challenges for co-operatives and social enterprises in developed and transition countries*, Edizioni 31 Trento, 19. old.

24 LANG/WEIDMÜLLER: *Genossenschaftsgesetz (Gesetz betreffend die Erwerbs- und Wirtschaftsgenossenschaften) Kommentar*, 35. Auflage, De Gruyter Recht, Berlin, 2006, 1–1154. old. A törvény szövegére ld. Még: <http://www.gesetze-im-internet.de/bundesrecht/geng/gesamt.pdf> 2012. 02.18. Megjegyezzük, hogy a német szövetkezeti törvény magyar nyelvű fordítása a jelen tanulmányban idézett és feldolgozott szakaszokra fellelhető az ELTE ÁJK Agrárjog Tanszékén, fordította: Dr. Réti Mária, Dr. Bak Klára

befolyás a magyar Kereskedelmi Törvényre (1875) igen erőteljes volt,²⁵ másodsorban azért is, mert a hatályos német szövetkezeti törvény főbb szabályozási területeken mintaeértékű rendelkezéseket tartalmaz a magyar jogalkotás továbbfejlesztéséhez is. A mintaeértékű szabályozási területek közül kiemeljük a fogalomra, a vagyoni jogra, és a felelősségre vonatkozó előírások csoportját.

Abban az esetben, ha összevetjük a korabeli angol, a német, az osztrák illetve a magyar szövetkezeti joganyagot, akkor általában véve azt kell megállapítanunk, hogy a törvények általános jellemvonásai bizonyos szabályozási területeken azonosak, illetve erőteljesen rokon jellegűek, más szabályozási területeken azonban eltérések jelentkeznek.

A korabeli német szövetkezeti törvény (hasonlóan az angol szövetkezeti törvényhez) fakultatív olyan értelemben, hogy rendelkezései szerint a szövetkezet szabad döntésétől függött az, hogy a szövetkezeti törvény rendelkezéseit betartva alakul-e meg és ily módon megszerzi a törvényben foglalt, egy bejegyzett szövetkezetet megillető jogokat avagy más szabályok szerint történik az alapítás, de ebben az esetben egy bejegyzett szövetkezet jogaival nem rendelkezik. Miként az 1873. április 9-i osztrák szövetkezeti törvény,²⁶ úgy a német jogszabály 1. §-a is a „le nem zárt taglétszámot” a szövetkezet fogalmi elemeként rögzíti.

Az osztrák szövetkezeti törvényről a német joganyaggal való, előzőekben említett hasonlóság mellett ki kell emelni, hogy a törvény úgy nevezett „direkte kényszerítő” jogalkotói felfogás mellett került kimunkálásra. A korabeli elemzések közül ezt a megállapítást lényegre törően Galovits Zoltán a következők szerint fogalmazta meg: „Ezen törvény direkte kényszerítő és így minden egyesület, melynél a szövetkezetekre nézve itt meghatározott ismérvek feltalálhatók, a szövetkezeti törvénynek kötelezőleg alárendelve van; úgy, hogy a szövetkezet más mint ezen törvény szerint meg nem alakulhat és fenn nem állhat.”²⁷

A német, az osztrák és a magyar Kereskedelmi Törvény szerinti (1875. XXXVII. törvénycikk) szövetkezeti szabályozás egyik rokon jellemzője az, hogy a nemzetközi szövetkezeti elvek közül a nyitott tagság tételét maradéktalanul érvényre juttatja a tételes jogi rendelkezések között, a szövet-

25 1875. évi XXXVII. törvénycikk „Kereskedelmi törvény”

26 Ld. http://www.jusline.at/Genossenschaftsgesetz_GenG.html, (a törvény hatályos szövege, 2012. 02. 18.

27 GALOVIT Zoltán: i. m. (4. lábjegyzet.) 11. old. és 20. old. Megjegyezzük, hogy a korabeli osztrák szövetkezeti törvényelemzésénél a szerző az „1., 8. és 87. §”-okra utal kifejezetten.

kezet definiálásakor. A „le nem zárt taglétszám” tételéből okszerűen következik, hogy a szövetkezet tőkéje változó. A német, az osztrák, a magyar szövetkezetelmélet és a magánjogi felfogás szinte egységes abban, hogy a szövetkezet egyik fő jellemzője az, hogy nincs olyan alaptőkéje, mint egy részvénytársaságnak.

A német definíció kifejezetten rögzíti, hogy a szövetkezet tagjainak keresetét vagy gazdaságát mozdítja elő, mégpedig közös üzemmel. („mittels gemeinschaftlichen Geschäftsbetriebes). A definícióból nyilvánvalóan kitűnik, hogy a szövetkezeti szabályozás központjában a tag előmenetele áll. A tagi gazdaság, a tagi kereset, a tagi hitel megnövelése a cél egy szervezeti jogi keret, a szövetkezet által. Hasonló tartalmú a definíció az osztrák és a klasszikus magyar szövetkezeti szabályozásban is.

Nagy Ferenc a már hivatkozott Akadémiai Székfoglaló Értekezésében²⁸ (a fentiekhez kapcsolódóan) a következő konklúziót fogalmazta meg a szövetkezet és más társas vállalkozások összehasonlító elemzése során: „...annyi kétségtelen, hogy a szövetkezeteknél a tagok körén túl való üzletkiterjesztés csak mint kivétel szerepel; szabály szerint és elvileg maguk a tagok azok, akiknek közvetlen szolgálatában a szövetkezet áll. Ebben fekszik a szövetkezet tulajdonképpeni súlypontja, ez a főkritérium, mely a szövetkezeteket minden más társasági alaktól lényegesen megkülönbözteti.”

A német szövetkezetelmélet több képviselője, a szövetkezet gazdasági és társadalmi természetét elemezve ugyancsak Nagy Ferencsel egyező álláspontra jutott. Neudörfer „Grundlagen des Genossenschaftswesens”²⁹ című, 1925-ben megjelent munkájában a szövetkezet elméleti alapjainak tárgyalása körében azt állapította meg, hogy a szövetkezet gazdasági jellege mindenekelőtt azt a célt szem előtt tartó alapgondolaton alapul, hogy bizonyos feladatokat a tagság javára végezzen el. A magyar magánjogászok általában hasonló állásponton voltak.³⁰

A jelenkori elemzők közül többen kiemelik, így például Prugberger Tamás a szövetkezet általános jellemvonásainak tárgyalása során szintén

28 úgy, mint 6. lábjegyzet.

29 Otto NEUDÖRFER: Grundlagen des Genossenschaftswesens, Wien und Leipzig, Druck und Verlag von Carl Gerold's Sohn, 1925, különösen: Harmadik fejezet 50–92. old.

30 Így például Klupathy Antal szintén a szövetkezet meghatározó jellemvonásának tekintette, hogy a szövetkezet saját tagjai gazdasági célját törekszik előmozdítani. Ld. erre KLU-PATHY Antal: A magyar kereskedelmi jog kézikönyve. I. kötet. K.: Athenaeum Irodalmi és Nyomdai R. Társulat, Budapest 1906

hangsúlyozza, hogy a szövetség tevékenységét tagjai javára végzi.³¹ A szövetség célkitűzéseit tartalmazó előírások kiegészítésre kerültek. Arról van szó ugyanis, hogy a 2006-ban hatályba lépett Novella óta – miként arra a szövetségi törvényhez fűzött Kommentár a szövetségi célkitűzés („Förderzweck”) magyarázatánál külön is utal – a szövetségi célkitűzések között kifejezetten is szerepelnek a szociális és kulturális vonatkozásokra való utalás, a gazdasági mellett.

A német törvény kommentátorai³² e körben hangsúlyozzák, hogy a német szövetségi szabályozás módosítását az Európai Unió Tanácsának „Az európai szövetségről” szóló 1435/2003. rendeletében³³ foglalt előírásokra lehet visszavezetni.

2. A szövetségi törvény vagyoni rendelkezéseiről

Az 1889. május 1-jén hatályba lépett német szövetségi törvény a szövetségi üzletrész definícióját megfogalmazta. A jelenleg hatályos szöveg lényegében ezt a fogalmat tartalmazza.³⁴ Az 1889-ben megfogalmazott jogszabályi előírásokat a vagyoni jog körében az 1973-ban végrehajtott kodifikáció egészítette ki a legerőteljesebb mértékben. A német szövetségi vagyoni jog alapvető, tradicionális jellemzője, hogy a szövetség változó tőkés jogi személy, miként az olasz és az osztrák szabályozásban is. További alapismerv a vagyoni jog körében a tőketartalék kötelező létrehozatala és annak dotációjának a nyereség felosztása során. A harmadik lényeges jellemző pedig az, hogy az üzletrész jegyzése kötelező azzal, hogy a jogalkotó lehetővé tette „alapszabályi rendelkezés alapján” a tagok kötelezését több üzletrészjegyzésre, továbbá az ún. fakultatív üzletrész jegyzésének lehetősége is biztosításra került.³⁵

31 Ld. erre PRUGBERGER Tamás: Rendszerváltás és új szövetségi törvény, Jogtudományi Közlöny XLVI. évfolyam, 3–4. szám, 1991, 45–46. old.

32 Vö. lábjegyzet 25.

33 A Tanács 1435/2003/EK Rendelete (2003. július 22.) az „Európai Szövetség (SCE) Statútumáról”, ld. a Rendelet szövegére:
[http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CONSLEG2003R1435:20030821:HU:PDF,2012.02.18.](http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CONSLEG2003R1435:20030821:HU:PDF,2012.02.18)

34 A hatályos német szövetségi törvény üzletrészre vonatkozó fogalmát lsd. GenG. § 7 1. „Die Satzung muss ferner bestimmen: 1. den Betrag, bis zu welchem sich die einzelnen Mitglieder mit Einlagen beteiligen können (Geschäftsanteil)...” Az alapszabályban meg kell továbbá határozni: 1. Azt az összeget, amelyet minden egyes tag vagyoni betétként befizet.(Üzletrész)...” Ez azt jelenti tehát, hogy a tőkeképzés törvényi szabályozással biztosított.

35 GenG. § 7 a

Az 1973-as német kodifikáció célkitűzése, a tőkeszerzési lehetőség biztosítására irányuló jogszabályi rendelkezések foganatosítása volt, mégpedig a tagi tőkék bevonásával. A jogszabályalkotók a szövetkezet hatékonyabb, a tagságra támaszkodó működését kívánták eme célkitűzés megvalósításával biztosítani. Végző soron a szövetkezeti üzletrészre vonatkozó előírások megkímélték a szövetkezetet attól, hogy drága hitelt legyen kénytelen pénzügyesektől igénybe venni. A jogtechnikai megoldás egyszerű, világos és áttekinthető. A törvény keretszabályokat tartalmaz azaz, hogy a részletszabályok az alapszabályban kerülnek kimunkálásra.

Az alapszabály tartalmára nézve a jogalkotó kijelöli az oda kötelezően felveendő tárgyköröket, amelyekre nézve a törvény csak alaprendelkezéseket tartalmaz (pl. üzletrész). A részletszabályozás ugyanis a szövetkezeti autonómia alapján az alapszabályban történik. A német szövetkezeti törvény jellemzése körében figyelmet érdemel az, hogy alapszabályi rendelkezési körbe tartozik annak megállapítása, hogy a szövetkezet vagyonának létrehozásában a tagok milyen nagyságú pénzbeli betéttel vesznek részt. Ugyancsak az alapszabálynak kell rögzíteni azt, hogy milyen összeg fizetendő be az üzletrészre.³⁶ E rendelkezések valamennyi tagra vonatkozniuk kell egységesen. A befizetni rendelt összeg nem lehet kevesebb az üzletrész értékének 10%-ánál. A német szabályozás körében alapvetően olyan kötelező törvényi előírások léteznek, amelyek a részletszabályok megállapítását az alapszabály rendelkezései körébe utalják. Ebben a körben lehetséges egy olyan alapszabályi rendelkezés is, amely értelmében a tag több üzletrész jegyzésére is köteles. (Pflichtbeteiligung). Azoknak az üzletrészeknek a tekintetében, amelyek jegyzése kötelező, a törvényi alapokat figyelembe véve ugyanolyan feltételeket kell támasztani minden tag vonatkozásában.

A törvény 7 a. § (1) bekezdése lehetőséget biztosít úgynevezett fakultatív üzletrész jegyzésére.³⁷ Értelemszerűen következik, hogy e tagi tőke bevonására irányuló forma a szövetkezet gazdálkodásába a tagok önkéntes akaratának elhatározásán alapulhat, így ennek előírása az alapszabályban történhet. Az alapszabály a fakultatív üzletrész jegyezhetősége tekintetében a részletekre kiterjedően tartalmazhat szabályokat, rendelkezhet annak

36 GenG. § 50 „Bestimmung der Einzahlungen auf den Geschäftsanteil,” „Az üzletrész – befizetés szabálya” alcím alatt.

37 GenG. § 7 a „Das Statut kann bestimmen, dass sich ein Genosse mit mehr als einem Geschäftsanteil beteiligen darf.” „Az alapszabály rendelkezhet úgy, hogy a szövetkezeti tag több mint egy üzletrészt jegyezhet.”

maximuma tekintetében és minden olyan egyéb feltétel vonatkozásában, amelyet a tagság szükségesnek ítél.³⁸ A német szabályozás alapján tehát kötelező és fakultatív üzletrész jegyzésére nyílik lehetőség.

Az üzletrészre vonatkozóan, szigorú alaki szabályokat tartalmaz a törvény. Miután az üzletrész jegyzés részletes feltételei alapszabályban rögzítettek, amennyiben a feltételrendszert változtatni kívánják, úgy az szükségképpen az alapszabály módosítása útján történhet. Az alapszabály megváltozásának cégjogi következménye is van, azt az illetékes bírósághoz be kell nyújtani, aki a törvényesség vizsgálatát követően azt közzéteszi. Az üzletrésszel kapcsolatos feltételek, szabályok megváltoztatásának közzététele a hitelezői védelmet is szolgálja. A szövetkezettel szemben követeléssel rendelkezők végső soron a vagyoni helyzetet lényeges módon érintő alapszabály módosítás (például az üzletrész névértékének leszállítása, a kötelező befizetések csökkentése) esetében jogosultak garanciát kérni.³⁹ E szabállyal a német jogalkotó tiszta, világos és átlátható helyzetet teremtve a forgalombiztonság általános követelményének is megfelel.

A szövetkezeti vagyonjog körében lényeges kérdésnek tekintendő az üzletrészek megosztását tartalmazó előírás. A szövetkezeti törvény főbb rendelkezései e körben két területre koncentrálnak. Az egyik szabályozási terület az, amely a közgyűlés hatáskörébe tartozó eljárásnak minősíti az üzletrész megosztását, a másik szabályozási terület pedig az, amely az eredeti üzletrészekre és az azokra rendelt befizetésekre vonatkozó garanciális előírást tartalmazza. A törvény konkrétan úgy rendelkezik, hogy az üzletrészek megosztása a közgyűlés hatáskörébe tartozik.⁴⁰ Az eredeti üzletrészek, és az azokra rendelt befizetések azonban nem csökkenhetnek. A szövetkezeti törvény a tagok számára különleges jogosítványt biztosít arra az esetre, ha a tag a közgyűlési határozattal, amely az Ő alapvető lényeges jogát érinti, nem ért egyet. Abban az esetben ugyanis, ha a tag lényeges jogát érintő (pl: az üzletrész feltételrendszer) közgyűlési határozattal nem ért egyet, megilleti a rendkívüli kilépés joga.⁴¹

38 GenG. § 7 a 1. „Das Statut kann eine Höchstzahl festsetzen und weitere Voraussetzungen aufstellen,“ „Az alapszabály rendelkezhet az üzletrész maximumáról és további feltételeket szabhat.”

39 GenG. § 22 2.

40 GenG. § 22 b „Zerlegung des Geschäftsanteils”, „Az üzletrész felbontása” alcím alatt.

41 GenG. § 27,11 ha „Ausserordentliches Kündigungsrecht”, „Rendkívüli felmondási jog” alcím alatt

A német vagyoni szabályok elemzése körében ki kell emelni egy fontos, speciális vagyoni kategóriát, – az üzleti vagyoni illetőség kategóriáját (Geschäftsguthaben). Eme kategória megkülönböztetendő az üzletrésztől, mert azt az összeget jelenti, amelyet a tag az üzletrészére befizet. (A kötelezően és a fakultatívan jegyzett üzletrészt is ide kell érteni, hangsúlyozottan tényleges teljesítésről van szó.) Ez az összeg változik, mert hozzáírásra kerül a nyereségből az osztalék, illetve a veszteség ebből kerül leszámításra. Ez azt jelenti tehát, hogy az összeg mindig mozog, a szövetkezet gazdálkodása befolyásolja. Ha a szövetkezet eredményes, a tag vagyoni előnye biztos. A szövetkezet és a tag érdekeinek egybefonódása tükröződik.

A szövetkezeti üzletrész, illetve a szövetkezeti vagyoni illetőség jogi természetére, valamint különbözőségére nézve Galovits Zoltán álláspontja tekinthető általános érvényűnek,⁴² ami szinte egybeesik a jelenkori német szakirodalom képviselőinek álláspontjával, így például Günther Schulte⁴³ álláspontjával. A két vagyoni kategória elemzése során Galovits a következőket hangsúlyozta: „A tagok üzletrészei a szövetkezet vagyonához tartoznak, amelyre a tagok sem tulajdoni sem dologbeli jogot nem formálhatnak”. A Galovits féle elemzés ezt az üzletrészbeli jellemvonást leginkább azzal tartotta alátámaszthatónak, hogy a szövetkezet felosztásáról szóló rendelkezéseknél a Magyar Kereskedelmi Törvény a szövetkezet elrendelése után a kivált tagok, noha esedékessé lett üzletrészüket, illetve üzleti vagyoni illetőségük, kifizetést nem kérhettek.

A felosztott szövetkezeti vagyonból ugyanis elsősorban a hitelezők igényeit kellett kielégíteni, és csak a tartozások kiegyenlítése után fennmaradt összeg kerülhetett felosztásra a tagok között, mégpedig az alapszabályban megfogalmazott előírások szerint. Az elemzés kiemeli, hogy a tagok üzletrészei („Geschäftsanteile”) a szövetkezet üzleti tőkéjét és önálló tulajdonát alkotják, azzal szemben a tagok üzleti vagyoni illetőségük (Geschäftsguthaben) kifizetésére csak a szövetkezeti egység, valamint a szövetkezethez való jogviszonyuk megszűnése után tarthatnak igényt. Az elemzés, mint konklúzió megállapítja, hogy a tagok üzletrészei és a tagok üzleti vagyoni illetőségei tekintetében tisztán és világosan különbséget kell tenni. Az üzletrész a tagok alapszabályban rögzített befizetéseinek legmagasabb összegét,

42 GALOVITS Zoltán: i. m. (4. lj.) „Az üzletrészek jogi természete” alcím alatt, 98–103. old.

43 A szerző a hatályos német szövetkezeti törvény kommentárának bevezető részét („Einführung”), illetve a törvény 1–23. § és 65–77 a. §-ok alatti rendelkezéseket dolgozta ki. V. ö.: 25. lábjegyzet

az üzleti vagyoni illetőség pedig a tagok által az üzletrészeikre teljesített befizetések azon mindenkori összegét jelenti, amely a nyereségi osztalék hozzáírásával, és a veszteség leírása után képződik.

Az 1973-as kodifikáció bevezette, hogy az üzleti vagyoni illetőségre, alapszabályi rendelkezés alapján⁴⁴ kamatot lehet fizetni. A GenG 21. §-a ezt egyébként tiltja (Verbot der Verzinsung der Geschäftsguthaben), de az 1973-as szabályozás ez alóli kivételként jeleníti meg a kamatot (Ausnahme vom Verbot der Verzinsung durch Statut.), „kivételes” kamatról van szó. A nyereséget a tagok között lehetséges (a már többször ismertetett klasszikus elv szerint) „a visszatérítés a vásárlás arányában elve” alapján felosztani. Ez azt jelenti tehát, hogy a tagok személyes, aktív közreműködése meghatározhatja a vagyoni előny mértékét. A szövetkezet igénybevétele a tag által képezheti tehát e szabályozásnál is a vagyoni előnyhöz jutás mértékét. A kamat vagy az osztalék ilyen elszámolásnál csak „korlátozottan” jár. (Korlátozott tőkekamat/osztalék kamat elve.)

A német vagyoni jognak még egy lényeges területe a tag által történő, ún. utólagos befizetéshez (Nachschüsse) kapcsolódik.⁴⁵ Ez jelentős csőd esetén, kilépésnél, illetve egyesülésnél az átruházó szövetkezet volt tagja személyéhez tapad. A német szövetkezeti jog alapján a szövetkezet korlátlan vagy korlátozott felelősséggel alakulhat. (unbeschränkte vagy beschränkte Haftpflicht).⁴⁶ Az 1889. évi május 1-jei szövetkezeti törvény a korábbi szabályozási szemléletet, amely a korlátlan felelősségre épült, áttörte, és lehetővé tette a korlátozott felelősséggel történő szövetkezet alapítást is. A felelősségtől függően háromfajta szövetkezet került szabályozásra, a korlátlan felelősséggel, a korlátlan pótbefizetéssel, valamint a korlátozott felelősség mellett alapított szövetkezet.

Korlátlan felelősség esetén, csődeljárás során a tagok korlátlanul, az egész vagyonukkal helytállni tartoznak. Korlátozott felelősség esetében csődeljárásnál a tagok felelősségét az alapszabály rendezi. Alaptétel, hogy a szövetkezet a hitelezők felé vagyonával felel. Alapszabálynak kell rögzíteni, hogy a csődeljárás esetén miként felel a szövetkezet tagja: semmilyen módon nem, korlátozottan felel egy meghatározott szavatossági összeg

44 GenG. § 21 a

45 Gen.G § 22 a

46 A felelősségre ld. GenG § 2 „Haftung für Verbindlichkeiten”, „Felelősség a kötelezettségekért” alcím alatt, „Für die Verbindlichkeiten der Genossenschaft haftet den Gläubigern nur das Vermögen der Genossenschaft.” A szövetkezet kötelezettségeiért a hitelezők irányába a szövetkezet vagyonával felel.’

mértékének erejéig, vagy korlátlanul felel. Ez a bizonyos Haftsumme, szavatossági összeg a korlátolt felelősségű társaság esetében a tag vagyoni kötelezettsége.

Korlátolt felelősségű szövetkezet esetében tehát a tag vagyoni kötelezettsége kettős: üzletrész befizetés, és csőd esetén szavatossági összeg befizetése. Abban az esetben, ha szavatossági kötelezettségeiknek a tagok eleget tettek, de a hitelezői igények nem kerültek maradéktalanul kielégítésre, a már kilépett tagok is helytállni tartoznak. Helytállásuknak azonban időbeli korlátja van, mert utólagos befizetésre csak akkor kötelezhetők, ha a csődeljárás megindítását megelőző meghatározott időponton belül szünt meg tagsági jogviszonyuk. A jogalkotó célja világos, hitelezői védelem biztosítása és a forgalom biztonságának megteremtése, végső soron a szövetkezet piaci pozíciójának erősítése.

A német szövetkezeti törvény előírásainak köréből, mint mintaértékű szabályozásból, kiemelést érdemel a vagyonjog köréből a törvényes tartalékalap képzésére vonatkozó rendelkezés. A törvény 7. § 2. pontjában foglalt előírás értelmében a törvényes tartalékalap veszteség esetén annak fedezetéül szolgál. A törvény előírja, hogy az alapképzés módját, továbbá az évenként abba befizetendő összeget ugyancsak meg kell határozni. A folyamatos alapfeltöltésre tehát törvényi kötelezettség van akként, hogy az alap feltöltésének részletszabályait meg kell határozni. A törvényi rendelkezés szerint konkrétan a 73. § (3) bekezdésében foglalt előírás alapján lehetőség van arra, hogy a szövetkezet egyéb tartalékalapot is képezzen⁴⁷ (Ergebnisrücklage).

A német szövetkezeti vagyonjog áttekintése után a következőket kell kiemelni összefoglalóan a szabályozás tanulságaiként:

a) a tőke változó jellege, a nyitott tagság elvéből következően kifejezetten szabályozásra került. Ez a vagyonjogi elem szövetkezetspecifikusnak minősíthető, figyelemmel arra, hogy a tagok szabad belépése a szövetkezetbe, illetőleg az onnan történő szabad kilépésük, azaz a nyitott tagság nemzetközi szövetkezeti alapelve okszerűen keletkezteti a tőke automati-

47 GenG. § 73 3 Die Satzung kann Mitgliedern, die ihren Geschäftsanteil voll eingezahlt haben, für den Fall der Beendigung der Mitgliedschaft einen Anspruch auf Auszahlung eines Anteils an einer zu diesem Zweck aus dem Jahresüberschuss zu bildenden Ergebnisrücklage einräumen. „Az alapszabály biztosíthat azoknak a tagoknak, akik teljes üzletrészüket befizették, tagsági jogviszonyuk megszűnése esetére egy meghatározott részesedést az erre a célra az éves nyereségből képzett eredménytartalékból.”

kusan változó jellegét. A tőke automatikusan változó volta megkülönbözteti a szövetkezetet más társas vállalkozásoktól.

b) törvényi szabályozásban a kötelező tartalékalap képzés, annak dotációja a mérleg szerinti veszteség fedezetét jelenti, de a szövetkezet állandó tőkéjét is.

c) a jogalkotó megfelelően rendezte a tőkeképzést. Annak alapvető eszköze: a szövetkezeti üzletrész, amely kötelező és fakultatív jellegű is lehet.

d) az üzletrész jogi sorsát érintő kérdések szigorú alaki szabályokhoz kötöttek. Eme szabályok érvényt szereznek a hitelező védelem elvének, és eleget tesznek a forgalombiztonság követelményének, összességében a szövetkezet piaci pozíciójának erősítése irányába hatnak.

e) a törvényi szabályozás arra épül, hogy az üzletrész, a tag a szavatossági kötelezettségének fedezete, ezért a két különböző jellegű (kötelező, fakultatív) üzletrész – ebből a szempontból – egymás jogi sorsát osztja.

f) A szabályozás komplex, mivel az üzletrészhez két további kategória tapad: az üzleti vagyoni kötelezettség és a szavatossági összeg. Figyelemmel arra, hogy a két vagyoni jogi kategória meghatározza a német szövetkezeti vagyoni jogot, megalapozott azokat részletesebben tárgyalni. Az üzleti vagyoni kötelezettség lényege az, hogy a nyereség és veszteség arányában változó tétel, amelynek azonban alapja az üzletrészre (kötelező és fakultatív) befizetett tényleges összeg. Jellemvonása továbbá az is, hogy kivételesen alapszabályi rendelkezés útján kamat fizethető az üzleti vagyoni kötelezettségre. Ami az elszámolási kérdéseket illeti, ebben a körben ki kell emelni, hogy az üzleti vagyoni kötelezettségre korlátozott osztalék, vagy kamat számolható el, ha a nyereség felosztásánál a klasszikus „visszatérítés a vásárlás arányában” elv alkalmazást nyer. A szavatossági összeg elemzésénél ugyancsak több fontos megállapítást kell rögzíteni. Az egyik az, hogy korlátozott felelősségű szövetkezet esetében a tag kettős vagyoni kötelezettségéből fakad. A másik lényeges megállapítás az, hogy az üzletrész befizetése mellett csődeljárás esetén, alapszabály rendelkezése szerint befizetendő összeget jelenti.

A német szövetkezeti szabályozás egészét értékelve megállapítható az, hogy a szövetkezet fogalmára vonatkozó rendelkezés példaértékűen került megalkotásra (kifejezésre juttatva a szövetkezet sajátos természetét). A német szövetkezeti vagyoni jogi szabályozás egybevetése során kitűnik, hogy azokat a klasszikus nemzetközi szövetkezeti elvek (az önsegély elve, a nyitott tagság elve, a visszatérítés a vásárlás arányában elve és a korlátozott tőkekamat elve) hatják át. A nyitott tagság tételéből következő változó tőke

hátrányait ellensúlyozza a kötelező tartalékalap képzés és annak feltöltése. A szövetkezet gazdálkodásának stabilitását is e szabály eredményezi, továbbá biztosítja azt is, hogy érvényre jusson a szövetkezeti vagyoni jog körében a hitelezői védelem általános szabálya. A folyamatos, gazdaságos működést a jogszabályalkotó az alapszabályi autonómia kiterjesztésével biztosította. A szövetkezet a tagi látens tőkék bevonására (a további kötelező üzletrész és a fakultatív üzletrész jogintézményeinek megfogalmazásával) a jogalkotótól megfelelő lehetőséget kapott. Véleményünk szerint a vagyoni szabályok megfelelően illeszkednek a felelősségi szabályokhoz, végső soron a szövetkezet fogalmára építkezve a német jogalkotó dogmatikai szempontból elsőrangú, a gyakorlat szemszögéből pedig megfelelően alkalmazható joganyagot alkotott.

3. A hitelszövetkezetekről

Az általános német szövetkezeti jog alapján a német szövetkezetek a gazdaság több szektorában, így a bankszektorban, a mezőgazdaságban és kereskedelemben is jelentős szerepet töltenek be. A piaci részesedés napjainkbeli igen magas arányának a hitelszövetkezeti rendszert illetően történelmi tradíciói vannak. A szövetkezeti bankok piaci pozíciója erős és stabil. A korabeli és a jelenkori szakirodalom egységes álláspontot képvisel abban a tekintetben, hogy a hitelszövetkezetek a német gazdaságfejlődés eredményeképpen jöttek létre, majd a német területekről terjedtek át Európa szinte valamennyi államába.⁴⁸ Erre figyelemmel a német joganyag fejlődéstörténetének tárgyalásánál indokolt a hitelszövetkezeteket részletesebben elemezni:

1. A hitelszövetkezetek alapítására a XIX. század második felében került sor, Schulze 1850-ben alapította meg a mai népbankok (Volksbanken) elődjének tekinthető „előlegegyesülést” (hitelszövetkezet). Figyelemre méltó, hogy a jelenkori, európai szövetkezeti fejlődést tárgyaló szakirodalom képviselői a hitelszövetkezeti modell (Kreditgenossenschaftsmodell) kialakításánál Schulze felfogását és Raiffeisen munkáját tekintik meghatáro-

48 CZETTLER-IHRIG: I. m. (ld. 3. lábjegyzet) különösen: 66. old., ugyanerre ld. tovább a jelenkori szakirodalomból: Ian MACPHERSON: Confluence, Context, and Community: The Expanding Boundaries of Co-operative Studies, In. Szerk.: Ian MACPHERSON–Erin MCLAUGHLIN–JENKINS: Integrating Diversities Within Complex Heritage, Essays in the Field of Co-operative Studies, Series on Co-operative Studies, Vol. 2., New Rochdale Press, 2008., 398. old.

zónak.⁴⁹ Raiffeisen 1862-ben alapított hitelszövetkezetet, majd 1872-ben a Rajnai Mezőgazdasági Hitelbankot is létrehozta, amely a helyi viszonylatban működő hitelszövetkezetek mellett regionális pénzügyintézetként működött.

2. A két konstrukció hasonló működési elvekre épült azzal azonban, hogy a Raiffeisen szövetkezet a vidéki mezőgazdasági gazdálkodók hitelezését biztosította, míg a Schulze-féle szövetkezet a városi kis- és közép-tőkeerővel rendelkező iparosok, vállalkozók és kereskedők számára folyósított hitelt. A német szövetkezetelmélet Raiffeisen, illetve Schulze a szövetkezetalapítás körében kifejtett vagyoni jogi felfogásai alapján két alaptípust ismert. Raiffeisen a kötelező üzletrészjegyzést feleslegesnek tartotta és a korlátlan felelősséget favorizálta, majd amikor a törvényi előírások azt kötelezővé tették, egy jelképes összegben tartotta helyesnek megállapítani a kötelező üzletrész jegyzéshez tapadó összszerszerűséget. Ezzel szemben Schulze a szövetkezeti üzletrész jegyzést kezdetektől kötelezőnek tekintette.⁵⁰

3. A Raiffeisen által alapított szövetkezeti rendszer ma is rendkívül erős piaci részesedéssel rendelkezik, amelynek egyik oka az, hogy a Raiffeisen által kimunkált működési szabályokra támaszkodik, a másik ok pedig az, hogy tevékenységi köre bővült. Jelenleg a hitelezési és egyéb pénzügyi tranzakciók mellett a tagság számára beszerző és értékesítő tevékenységet is ellátnak. A betétek gyűjtésére nézve korlát nincs, de a hitelezési tevékenység elsősorban a tagok irányába történik. A Raiffeisen féle szövetkezet működési elvei a következők: önszegély; öngazgatás; saját felelősség. A német Raiffeisen hitelszövetkezeti hálózat a takarékszövetkezetek és zsiro-

49 BRAZDA, Johann – KRAMER, Jost W. – LAURINKARI, Juhani – SCHEDIWIY, Robert: „Anders als die Anderen” (Eine unbefangene Annäherung an Genossenschaften, Sozialwirtschaft und Dritten Sektor) 2006. 1. kiad., „Kreditgenossenschaften” alcím alatt, 73. old.; Ian MACPHERSON: Some Arguments for Co-operative Studies as an Interdisciplinary, International Field of Enquiry, Global Co-operative Symposiumon tartott előadásanyag írott formája, 2010. november 19., The University of Sydney, 5. old. erről ld. http://sydney.edu.au/busiess/_data/assets/pdf_file/0007/85246/CRG_Ian_MacPherson_Paper1_191110.pdf 2012.02. 18

50 E körben meg kell jegyezni, hogy a szövetkezeti üzletrész jegyzés kötelező törvényi szabályozásának kérdése a magyar magánjogászokat is megosztotta. Így például NAGY Ferenc nem tekintette helyesnek az üzletrész jegyzés kötelező voltát, míg KUNC Ödön a szövetkezeti üzletrész jegyzés kötelező törvényi szabálya mellett foglalt állást. A magyar szövetkezeti vagyoni jogi szabályainak részletes elemzésére. Ld. RÉTI Mária: A kereskedelmi társaságok vagyoni jogi szabályairól. Jogtudományi Közlöny, 2005/3. LX. évfolyam, 99–114. old.

központjaik mellett a mezőgazdaság finanszírozásában kiemelkedően vesz részt, e körben a szövetkezetek piaci részesedése 50%-ra rúg.

4. A hitelszövetkezetek komplex szolgáltatást végeznek, a hitelezés mellett beszerző, értékesítő tevékenységet is ellátnak. Lényeges, hogy ügyfeleiket tekintve a közép-, és kisvállalkozó rétegre koncentrálnak, a hitelezési tevékenység főszabályként saját tagjaik irányába történik, míg a betétgyűjtésre nézve nyitottak a tagságuk körén kívül is. Jellemző, az ún. többes szövetkezeti tagság, a német gazdálkodók például szinte teljes körben hitelszövetkezeti tagok is. A hitelszövetkezetek fő sajátossága, hogy a mindenkori helyi igényeket figyelembevevő, tagjaik adottságait feltétlenül szem előtt tartó hitelkonstrukciókkal dolgoznak. Jellemző a rövid és középtávú hitelek folyósítása, de jelentős a hosszúlejáratú kölcsönök aránya is. A tagok a hitelezési eljárás során kamatkedvezményben részesülnek. Lényegében a szövetkezet jövedelmének meghatározott részéből, a kamatkedvezmény formájában származik a tag számára vagyoni előny. E működési elvek erőteljesen hatottak az osztrák, a holland, a lengyel, és a dán hitelszövetkezeti rendszerre is.

A szövetkezeti rendszer gazdasági eredményei a felsorolt működési elvben kifejezésre jutó a tag, és a szövetkezet közötti személyes jellegű kapcsolaton nyugszanak.⁵¹ Összességében a német hitelszövetkezeti működési elveinek és azokra okszerűen építkező szabályozásának a tartalma lényegét tekintve ma is ugyanaz, mint ami volt Schulze-Delitzsch, illetve Raiffeisen korában. Arról van szó ugyanis, hogy ez a szövetkezeti típus fejlődését és jelenkori gazdasági eredményeit elsősorban alapítási célkitűzésének köszönhette és ma is ennek köszönheti.⁵² Ennek a szövetkezetnek a tagjai azok, akik jelentősebb tőkeerővel nem rendelkeznek, ezért egyénileg nem hitelképesek, a szövetkezet alapítása által azonban lehetőséget kapnak gazdasági és társadalmi pozíciójuk megőrzésére, erősítésére. Ez a hitelszövetkezetek azon jellemvonása, amely alapján azt állíthatjuk, hogy ezek a

51 A jelenkori szakirodalomból ld. például TANKA Endre: Agrárfinanszírozás a fejlett piacgazdaságokban (Adalékok és tanulságok), Agrárgazdasági Tanulmányok, Agrárgazdasági Kutató és Informatikai Intézet, 1998. 15. szám, „1.1.2. A német hitelszövetkezeti modell” alcím alatt, 15–17. old.; ugyanerre ld. tovább: GERGELY Sándor: A szövetkezeti bankhálózatok integrációja, Szövetkezés, 1996., XVII. évfolyam, 1–2. szám „A Schulze – Delitzsch és a Raiffeisen mozgalom, Németország és Ausztria” alcím alatt, különösen: 52–53. old.; ld. még CSÁK Csilla: Az agrárfinanszírozás intézményrendszerének nemzetközi modelljei, „Szövetkezés” 2001/2, XXII. évfolyam Budapest, 38–54. old.

52 Hasonló felfogásra ld. úgy, mint fent

szövetkezetek elősegítik a gazdaságok fejlődése mellett, a társadalmak modernizációját a XXI. században.

A jelenkori vonatkozó elemzések egyik értékes megállapítása az, hogy a német hitelszövetkezetek szoros gazdasági kapcsolatban állnak a mezőgazdasági szövetkezetekkel, amelyek felvásárolói, feldolgozói, értékesítési és beszerzési tevékenységet is ellátnak. Tevékenységük komplex, tehát az egyes európai tagállamok agrár marketing szövetkezeteihez hasonlóan a termékpályákat összességükben fedi le a szövetkezetek tevékenysége.⁵³ A német szövetkezeti fejlődés történetében jelentős szövetkezeti csoportnál a fogyasztási szövetkezetek körében a piaci pozíció megtartására figyelemmel erőteljes egyesülési folyamat indult meg.

Zárógondolat

A tanulmány rávilágít az európai szövetkezeti szabályozás fejlődéstörténetének értékeire. A bevezető gondolatok között jelzett levonható tanulságok egy részét a tanulmány megfelelően tartalmazza. A szövetkezeti szabályozás fejlődéstörténete oly mértékben gazdag, mind a különböző természetű szakirodalom, mind a joganyag szempontjából, hogy a jelen munkában a területnek csak egy részét volt lehetséges átfogóan áttekinteni. A tanulmányt folytatódik más európai szövetkezeti jogok feldolgozásával, így különösen a francia, az olasz és a spanyol joganyag fejlődéstörténetek tárgyalásával, s az azokból levonható tanulságok ismertetésével.

53 Ezt a folyamatot tárgyalja a jelenkori szakirodalomban Tanka Endre, ld. erre: TANKA: i. m. 15–16. o.

Dr. Bak Klára¹

A NEMZETKÖZI SZÖVETKEZETI ALAPELVEK ÉS A SZÖVETKEZET FOGALMÁNAK ÖSSZEFÜGGÉSEI A SZABÁLYOZÁSBAN

Bevezetés

A szövetkezetek nemzetközi fejlődéstörténetét, különösen a szövetkezeteket érintő jogszabályi szintű normaalkotás alakulását tekintve megállapítható, hogy a nemzeti szabályozások (így a magyar és más külföldi szabályozások is) a XIX. század második felét követően egyszerre igazodtak a szövetkezet specifikumát, valódi természetét, illetőleg egyedi célkitűzéseit kifejező, a Szövetkezetek Nemzetközi Szövetsége² (a továbbiakban: SZNSZ) által nemzetközi szinten elfogadott alapelvekhez, és vették figyelembe az adott államra jellemző társadalmi, gazdasági, természetföldrajzi sajátosságokat, melyek mindenkor a szabályozás egyediesítését teszik szükségessé.

A nemzetközi szövetkezeti elvek nemzeti jogszabályokba történő implikálása (foglalása) által a szövetkezetek tekintetében kialakult egy nemzetközi szinten egységes alapokon nyugvó, a szövetkezetek társas vállalkozások közötti specifikumát érvényre juttató, és egyben a nemzeti szabályozásoknak zsinórmértéket adó normarendszer, mely az SZNSZ tevékenysége eredményeképpen igazodik a mindenkori globális társadalmi-gazdasági változásokhoz is.

Mindezek ismeretében kérdésként merül fel, hogy az egyes államok (a mindenkori társadalmi-gazdasági összefüggésekre is figyelemmel) szövet-

- 1 Kutató ösztöndíjas PhD hallgató, ELTE Állam-és Jogtudományi Kar Agrárjog Tanszék. Témavezető: Dr. Réti Mária PhD egyetemi docens, ELTE ÁJK.
- 2 International Co-operative Alliance, 1895-ben londoni székhellyel alapított független, az alapítás óta folyamatosan működő, nemzetközi szervezet, mely a szövetkezetek tekintetében érdekérvényesítő tevékenységet folytat, továbbá a szövetkezeti alapelvek meghatározását, azok felülvizsgálatát végzi a mindenkori társadalmi-gazdasági szempontok figyelembe vételével. Jelenleg több mint 800 millió tagot számlál. Ld. erre <http://www.ica.coop/members/member-stats.html>, 2011. december 15.

kezeti szabályozásukban miként érvényesítik az SZNSZ által megfogalmazott rendező elveket, illetve miként juttatják kifejezésre a nemzeti sajátosságokból eredő egyedi, az általánostól eltérő szempontokat. Jelen írásban az elvek esszenciáinak ismertetését követően az egyes szövetkezeti szabályozások fogalom-meghatározásában kerül megvizsgálásra az alapelvi tételek érvényesülése, s a szabályozásokra vonatkozóan következtetések levonása.

1. A Rochdale-i elvekről

A rendező elvek meghatározására először 1934-ben az SZNSZ londoni kongresszusán került sor, irányt mutatva ezzel a nemzeti jogalkotásoknak. A taxáció³ tíz elvet tartalmazott, s az angol szövetkezeti hagyományokon nyugodott, ezért is kapta a Rochdale-i elvek elnevezést. A tíz elvből hét felvett elvnek, három pedig fel nem vett elvnek minősült. A felvett elvek körébe sorolta a kongresszus: 1. a nyitott tagság; 2. a demokratikus igazgatás; 3. a visszatérítés a vásárlás arányában; 4. a korlátozott tőkekamat; 5. a készpénzre eladás; 6. a szövetkezeti továbbképzés előmozdításának elvét; 7. a politikai és vallási semlegesség elvét. A fel nem vett elvek körébe pedig a következők tartoztak: 1. a nem tagoknak árusítás tilalma; 2. az önkéntes szövetkezés alapelve; 3. és a piaci áron történő árusítás elve. Ezen elvek részletes magyarázatát mellőzve, jelentéstartalmuk (Kuncz Ödön elemzése alapján⁴) a következőképpen foglalható össze:

1. A hét felvett alapelv közül a nyitott tagság elve értelmében a szövetkezetbe szabadon beléphet bárki, aki az alapszabályban foglaltakat magára nézve kötelezőnek ismeri el, természetesen ésszerűségi szempontokat figyelembe véve⁵, illetőleg abból bárki bármikor szabadon kiléphet. Kuncz Ödön emellett még külön hangsúlyozza, hogy ez az elv szorosan kapcsolódik az önszegély elvéhez annak okán, hogy a szövetkezeti tag a szövetkezetbe belépve vállalja az állami támogatásról történő lemondást és ezzel

3 egyenként felsorolva, tételenként, részletezve

4 Kuncz Ödön: A Rochdale-i elvek és a szövetkezet jogi fogalmának körülírása. K.: Magyarországi Szövetkezetek Szövetsége, Budapest 1935, 10–30. old.

5 Érdemes megjegyezni, hogy ilyen ésszerűségi szempont, s egyben korlát lehet a bizonyos szakképzettség meglétének előírása például egy szociális szövetkezet esetén, vagy lakás tulajdonlása egy lakásszövetkezet esetén, illetőleg a helyben lakás egy agrárszövetkezet vonatkozásában.

együtt azt is, hogy a többi taggal közös anyagi eszközöket felhasználva biztosítja saját vagyoni előmenetelét. Annak ellenére, hogy Kuncz a nyitott tagság elvénél kifejezetten nem említi, de a szabadságon alapuló szövetkezés gondolata vitathatatlanul összefügg az egyenlő bánásmód, más néven diszkriminációmentesség követelményével. Erre tekintettel a diszkriminációmentesség egy szeletét képező politikai és vallási semlegesség követelménye már 1934-ben *expressis verbis*,⁶ külön elvként megfogalmazásra került.

A nyitott tagság elve és az utóbb említett elvi tétel tükrében rögzíthető, hogy a szövetkezet egy neutrális társas vállalkozási forma, vagyis tagja lehet bárki, függetlenül politikai és vallási ideológiától. A politikai és vallási semlegesség deklarálása a szövetkezet vonatkozásában azért is érthető, mert erőteljes személyegyesítő jellege mellett gazdasági célja is jelentős, s ekként a politikai és a vallási ideológiától való mentessége piacgazdasági viszonyok között alapvető követelménynek tekinthető. 1934-ben tehát több elv keretében néhol kifejezetten, néhol burkoltan kifejezésre került a diszkriminációmentesség tétele, azonban hangsúlyozása alapelvi szinten a XX. század végére vált meghatározóvá, így e jelentéstartalmi elem a manchesteri elvek⁷ elemzése kapcsán tárgyalandó részletesen.

2. A demokratikus igazgatás elve szerint a szövetkezetben főszabályként az egy tag egy szavazat elve érvényesül, szemben a gazdasági társaságok, leginkább a kifejezetten lucratív⁸ szemléletű társas vállalkozási forma, a részvénytársaság joggyakorlatával. Ez a tétel a kooperációnak arra a ma is érvényes specialitására vezethető vissza, hogy a szövetkezet esetében a személy helyettesíti, de legalábbis nagy mértékben pótolja a pénzt. A szavazatok egyenlősége a személyes közreműködés dominanciájára tekintettel valósulhat meg a szövetkezet esetében. Arról van szó ugyanis, hogy a szövetkezet és a tag viszonyában elsődlegesen a közösségi aktivitás a meghatározó, és csak másodlagos a vagyoni hozzájárulás mértéke. Ebből következik, hogy a szavazati jog nagysága független kell, hogy legyen a vagyoni hozzájárulás mértékétől. Az egyes államok szabályozását áttekintve

6 félreérthetetlenül, határozottan, magyarán.

7 Az SZNSZ 1995-ben Manchesterben megtartott kongresszusán újra fogalmazták a (később részletesen tárgyalandó) szövetkezeti alapelveket és érkeket: hét alapelvet és hat alapértéket fogadtak el. Ld. Réti Mária: Mit biztosít ma a jogszabályi háttér Magyarországon a szociális szövetkezetekkel kapcsolatban? www.szoszov.hu; Szövetkezeti identitás www.szovetkezetikutatointezet.hu (szerk.)

8 jövedelmező, hasznot hajtó.

leszögezhető, hogy döntő többségben⁹ a szavazat minden tag számára egyenlő, biztosítva ezzel a szövetkezet igazgatása keretében is többek között a fentebb említett diszkrimináció kiküszöbölését.

A személyegyesítő jellegből és a tagi pozícióból eredő jogok egyenlőségéből következik még az a jellemző is, hogy a szövetkezet vezető tisztviselőit a közgyűlés választja, és Kuncz Ödönt idézve: „az igazgatóság mindenki számára hozzáférhető.”¹⁰ Látható a gazdasági társaságoktól eltérő tulajdonság, miszerint a szövetkezetben az operatív feladatok ellátása az igazgatóságba bevásztott tagok feladata, akik egyaránt tulajdonosai és igénybevevői is a szövetkezetnek. A szövetkezet esetében tehát főszabályként az érvényesül, hogy nem egy tulajdoni hányadot nélkülöző (modern kifejezéssel élve) hivatásos menedzsment látja el az igazgatósági hatáskört, mely jellemzően a gazdasági társaságok sajátja, hanem a feladatra kiválasztott tagok.

3. A személyes közreműködés elsődleges mozgatórugóként való érvényesüléséből és a vagyoni hozzájárulás másodlagos szerepéből következik a szövetkezet gazdasági lényegét meghatározó, visszatérítés a vásárlás árnyában elv.¹¹ Ennek lényege, hogy a szövetkezeti tag elsősorban olyan mértékben részesül az adózott eredményből, amilyen mértékben a szövetkezet szolgáltatását igénybe veszi, illetőleg amilyen mértékben a szövetkezet működésében közreműködik.

4. A visszatérítés alapelvevel szorosan összefügg a szövetkezet gazdasági rendszerét meghatározó másik elv, a korlátozott tőkekamat elve, amely szerint a szövetkezet csak korlátozott mértékben nyújt osztalékot tagjának többek között adójogi kedvezményekben való érvényesülés céljából. Egyéb társas vállalkozások vagyoni jogi szabályaival összehasonlítva a szövetkezet általi osztalékfizetés jelentőségéről így kijelenthető, hogy az osztalékfizetés másodlagos szerepet tölt be a szövetkezeti tagok vonatkozásában, míg a gazdasági társaságoknál a tagok számára az osztalék jelenti a legfőbb jövedelemforrást a társaság vagyonából. Az osztalék korlátozása a szövetkezet esetében azért is szükséges, mert így teremthető anyagi háttér

9 Ld. például a magyar szabályozás tekintetében „a szövetkezetekről” szóló 2006. évi X. tv. 23. § (1) bekezdését,

10 Kuncz: i. m. 4. lábjegyzet. 14. old.

11 Az adózott eredmény felosztásának ezen speciális elve a szövetkezetek tekintetében az első, 1844-ben Angliában alapított szövetkezet (Rochdale Society of Equitable Pioneers) alapszabályában jelent meg először, s azóta is érvényesülő elvi, illetve gyakorlati tétel.

a szövetkezeti identitás részét képező, önálló elvként szereplő szövetkezeti továbbképzés előmozdítására is.

5. A felvett elvek közül további gazdasági jellegű princípium a készpénzre eladás elve, mely szerint a hitelre történő vásárlás-eladás tiltott. Értethető ez az elv arra tekintettel, hogy a szövetkezet, leginkább kis tőkével rendelkezők társulásaként működő vállalkozási formaként legtöbbször nem rendelkezik olyan anyagi háttérrel, hogy a hitelben rejlő kockázatokat felvállalja.

6. A továbbképzés gondolata a társas vállalkozási formák palettáját végigtekintve a szövetkezetenél egyedülálló módon jelenik meg. A szövetkezet (ahogy Kuncz is írta munkájában) „a tagok nevelője, a kisemberek kultúrájának emelője is”¹², vagyis nem pusztán szakmai képzést támogató szerveződési forma, hanem komplex ismeretet kíván biztosítani tagjai számára annak tudatában, hogy a tudás közvetlenül hozzájárul a vagyoni előmenetelhez.

A felvett elvek tanulmányozása után érdemes a fent említett három fel nem vett elvet (a nem tagoknak árusítás tilalmát, az önkéntes szövetkezés alapelvét és a piaci áron történő árusítás elvét) is megvizsgálni, hiszen ezen elvek ugyanúgy meghatározó szerepet játszottak, és egyesek játszanak ma is a szövetkezet identitását illetően, mint a felvett elvek. Korabeli megítélése azonban e három alaptételnek nemzetközi szinten nem volt egységes a vonatkozásban, hogy feltétlen érvényesülésük a szövetkezet működését tekintve, illetőleg külön elvként történő kihangsúlyozásuk szükséges-e, szem előtt tartva azt az álláspontot is, hogy a Rochdale-i elvek taxációja (nevéből adódóan) olyan elveket foglaljon magába, melyeket a Rochdale-i alapszabály tartalmazott.

Az említettek tudatában kérdésként merült fel, hogy a nem tagoknak árusítás engedélyezésével vajon a szövetkezet elveszti-e szövetkezeti jellegét vagy sem. A kongresszus 1934-ben készült jelentésében megállapította, hogy maga a Rochdale-i alapszabály nem ismerte ezt a tilalmat, illetőleg, hogy az államok többségében a jelentés keletkezésekor a nem tagoknak árusításra lehetőség volt.¹³ Ennek oka, hogy a nem tagoknak árusítással a szövetkezet nyereségre tesz szert, amely igaz, nem a szövetkezet-specifikus gazdálkodás eredménye, de a tagok vagyoni érdekeire kedvezően hat. Míg a tagnak árusítás esetében a szövetkezet és a tag között egy belső va-

12 Kuncz: i. m. 4. lábjegyzet, 24. old.

13 Kuncz: i. m. 4. lábjegyzet, 27. old.

gyonjogi ügylet játszódik le, amelyben nem a nyereségre törekvés a szövetkezet elsődleges célja, hanem a tagnak minél kedvezőbb feltételek biztosítása, addig a nem tagoknak árusítás (amely a kereskedelmi-gazdasági társaságok jellemző ügyleti formája) kifejezetten tiszta profitszerzésre irányul.

A nem tagoknak árusítás tilalma helyesen került a fel nem vett elvek közé, mert attól függetlenül, hogy a szövetkezet nem egy nyereszkes vállalkozási forma, a piac szereplője, s így rákényszerül a gazdasági társaságokkal szemben piacgazdasági viszonyok között a versenyben helytállni. Azzal, hogy nem tagoknak is árusít, növeli anyagi stabilitását, és biztosabbá teszi pozícióját a versenyben. Amennyiben tehát a szövetkezet gazdálkodásában a tagoknak történő árusítás a domináns, nem csorbul az adott kooperáció szövetkezeti jellege a nem tagoknak történő árusítással, csak kiegészül a piacgazdaságban szükséges ismertetőjegyekkel a versenyszférában való fennmaradás érdekében.

A gazdálkodást befolyásoló másik fel nem vett elv, a piaci áron való árusítás elve, mely az előbb említett elvvel egyetemben azért nem került a felvett elvek közé, mert a Rochdale-i alapszabály nem tartalmazta. Ugyanezen okból tekintendő az önkéntes szövetkezés elve is fel nem vett elvnek, azzal a bizottsági véleménnyel indokolva, miszerint az önkéntes szövetkezés eszméjét a Rochdale-i alapítók evidenciaként kezelték, mely beleolvad a nyitott tagság elvébe.

2. A manchesteri elvekről

A rendszerezésre való törekvés eredményeképpen 1937-ben a részletezett hét felvett elvből az SZNSZ négyet kötelezőnek, hármat pedig fakultatívnak ismert el. A kötelező elvek meghatározása azért fontos, mert érvényesülésük a feltétele annak, hogy egy társulás valódi értelemben vett szövetkezetnek minősüljön. Szükséges itt megemlíteni, hogy az SZNSZ által elfogadott rendező elveket folyamatosan felül kell vizsgálni ahhoz, hogy azok az átalakuló társadalmi, gazdasági viszonyoknak megfeleljenek, hiszen csak így képesek feladatuk betöltésére.¹⁴

14 A Szövetkezetek Nemzetközi Szövetsége kongresszusainak a Manchesteri Kongresszus előtti főbb állomásai: 1930 Bécs, 1937 Párizs, 1966 Bécs, 1988 Stockholm

viseli, s kimondja, hogy „a szövetkezetek a maguk változatos megjelenési formájukban nélkülözhetetlen tényezőivé válnak minden ország gazdasági és társadalmi fejlődésében, szorgalmazzák a fejlődési folyamatban a népesség minden csoportjának a lehető legteljesebb részvételét, beleértve a nőket, a fiatalokat, a fogyatékos személyeket és az öregeket.”

Mindkét idézett dokumentumban a diszkriminációmentesség a múltbéli, Rochdale-i felfogáshoz képest erőteljesebben kifejezésre jut. Ennek oka, hogy a XX. század végére, a XXI. század elejére számos csoport (mint például a nők, a fogyatékosok) társadalmi szerepvállalása, társadalomban betöltött pozíciója vonatkozásában globális szemléletbeli átalakulás történt. Kiténik továbbá a két említett szövegrészletből, hogy a ma létező társas vállalkozási formák közül (ismertetőjegyei alapján) leginkább a szövetkezet minősül olyan társulási formának, mely képes tagjai tekintetében a diszkrimináció kiküszöbölésére. Szorosan kapcsolódik a nyitott tagság elvéhez és az általa megfogalmazott diszkrimináció tilalmához a szövetkezet működését meghatározó másik elv, az autonómia és függetlenség elve, mely korábban politikai és vallási semlegesség néven volt ismert. Az elv tartalmát tekintve általánosabb a korábnál, kimondja, hogy: „A szövetkezetek a tagok által ellenőrzött autonóm, önfenntartó szervezetek. Amennyiben megállapodást kötnek más szervezetekkel, beleértve a Kormány hatáskörébe tartozókat is vagy külső tőkeforrásokat használnak fel: mindezt csak olyan feltételek mellett tehetik, hogy egyidejűleg biztosítják a demokratikus tagi ellenőrzést és a szövetkezeti autonómia fenntartását.”¹⁷

További példa a Rochdale-i szövetkezeti elvek változatlan formában történő továbbélésére a tagok gazdasági részvételének alapelve, amelyre nézve az SZNSZ a következőket deklarálta: „A tagok igazságosan járulnak hozzá a szövetkezetük vagyonához, és azt demokratikusan ellenőrzik. Rendszerint a szövetkezet tőkéjének legalább egy része a szövetkezet közös tulajdonát képezi. A tagság feltételeként előírt nagyságú jegyzett tőke után (ha erre egyáltalán sor kerül) a tagok általában korlátozott mértékű ellenszolgáltatásban részesülnek. A többletet az alábbi célok bármelyikére fordítják: a) szövetkezetük fejlesztésére, lehetőség szerint tartalék-alapok

16 http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/49/155, General Assembly Distr. GENERAL A/RES/49/155 7 February 1995. The role of cooperatives in the light of new economic and social trends, ld. ugyanerre ENSZ Közgyűlésének Határozata, (a Harmadik Bizottság beszámolója alapján (A/49/605)), Szövetkezés, XIX. évf., 1998/2. szám, 99. old.

17 A Szövetkezetek Nemzetközi Szövetségének Állásfoglalása, i. m., ld. 10. lánkjegyzet

képzésére, aminek legalább egy része oszthatatlan; b) a tagok részesedésére, a szövetkezettel bonyolított közreműködésük arányában; c) és más, a tagság által jóváhagyott tevékenységekre.”¹⁸

A manchesteri kongresszus a szövetkezet gazdasági lényegét kifejező, a Rochdale-i elvek között „visszatérítés a vásárlás arányában” és „korlátozott tőkekamat elveként” szereplő két elvet komplex módon értelmezte, kiemelve a szövetkezeti közös tulajdon képzésének a fontosságát. A szövetkezeti célokat szemügyre véve megfigyelhető, hogy első helyen a szövetkezet fejlesztése áll, s csak második helyen szerepel a tagsági részesedés kifizetése a személyes közreműködés arányában. Az osztalékfizetés pedig az SZNSZ álláspontja értelmében nem kötelező.

Ennek háttérében az a szellemi felfogás gyökerezik, hogy a szövetkezet és a tag érdekének azonosságából következően hosszú távon a szövetkezet fejlesztése szolgálja legbiztosabban a tag vagyoni előmenetelét. E vagyoni jogi tételeket lefektető elvhez így szorosan kapcsolódik a közösségi felelősség és az oktatás, a képzés, a tájékoztatás elve. Ezek a tagok, illetve társadalom iránti felelősséget, és ezzel összefüggésben a szövetkezet fejlesztésének fontosságát jelenítik meg más kontextusban.

A közösségi felelősség értelmében „a szövetkezetek tagjaik által elfogadott elvek alapján közösségük folyamatos és tartós fejlődésének a fenntartásán munkálkodnak.”¹⁹ Az oktatás, képzés, tájékoztatás elve (amely korábban szövetkezeti továbbképzés előmozdítása néven szerepelt az SZNSZ elvei között) pedig a szövetkezet hagyományos célkitűzésére utal,²⁰ vagyis a tagok társadalmi felzárkóztatásában betöltött szerepére irányítja a figyelmet, kiegészítve a nyilvánosság tájékoztatásának fontosságával. Maga az SZNSZ a szövetkezetek társadalmi szerepvállalását illetően 1998-ban a következőket rögzítette: „A szövetkezetek sok olyan feladatot látnak el, amelyek nemcsak gazdasági természetűek, társadalmi és környezeti hatásuk túlmutat a gazdasági tevékenység hatókörén. A szövetkezet abban különbözik az egyéb kereskedelmi szervezetektől, hogy a helyi közösség egészségének is előnyöket nyújt.”²¹

18 úgy, mint fent, ld. 17. lábjegyzet

19 úgy, mint fent

20 Réti Mária: Szövetkezeti jog, egyetemi jegyzet, K.: ELTE Eötvös Kiadó, Budapest 2010, 96. old.

21 A Szövetkezetek Nemzetközi Szövetségének Üzenete a 76. Nemzetközi Szövetkezeti Napra (1998. július 4.), A szövetkezetek és a gazdaság globalizációja, Szövetkezés, XIX. évf., 1998/2. szám, 25. old.

A Rochdale-i elveknél részletezett gondolat itt is kifejezésre jut, miszerint a tag vagyoni előmenetele nem függetleníthető az általános értelemben vett képzéstől, így a szövetkezet, mint a kis tőkével rendelkezők vállalkozási formája fel kell, hogy vállaljon szociálpolitikai, kultúrpolitikai, oktatáspolitikai feladatokat is. Észrevehető továbbá, hogy a fenti gondolatok összecsengnek az ENSZ azon globális, általános célkitűzésével is, amelyet fenntartható fejlődésnek nevezünk. A kívánatos igényt, mint szükségletet az ENSZ 1987-es Brundtland-jelentésében²² a következők szerint definiálta: „A fenntartható fejlődés, olyan fejlődés, amely kielégíti a jelen generáció szükségleteit anélkül, hogy csökkentené a jövő generációk képességét, hogy kielégítsék a saját szükségleteiket.”²³

A fenntartható fejlődés elvének és a szövetkezeti közösségi felelősség elvének egybevágó mondanivalója azt a következtetést vonja maga után, hogy a szövetkezet alkalmas intézményi formának minősül a fenntartható fejlődés biztosítására is. A szövetkezet sajátosságát, gazdasági társaságoktól eltérő gazdasági/jogi természetének alapját az említett elveken kívül kifejezi a komplex jelentéstartalmat hordozó demokratikus önkormányzatiság elve, más néven a demokratikus tagi ellenőrzés elve is, mely korábban demokratikus igazgatás néven volt ismert. Ez az elv magában foglalja egyrészt az „egy tag egy szavazat” koncepciót, továbbá azt az évszázadok alatt igazolt felfogást, hogy sikeresebb egy vállalkozás, ha a tulajdonos és a döntéshozó szerv megegyezik, hiszen így biztosított a döntéshozó közvetlen érdekeltsége. A szövetkezet vonatkozásában az előbb említettek úgy manifesztálódnak, hogy a tag tulajdonosa, igénybevevője és egyben döntéshozója a szövetkezetnek, illetőleg a szövetkezet működésének ellenőrzésére is jogosult. A tagnak ezen összetett funkciója (ötvözve a tagi és a szövetkezeti érdek összemosódásával) végső soron a tag vagyoni előmenetelét eredményezi.

A fő irányvonalak az elvek tekintetében a Rochdale-i elvekhez képest megmaradtak, sok esetben a korábbihoz képest az absztraháció magasabb szintjére kerültek.²⁴ Többetként értékelhető a Rochdale-i elvekhez képest, hogy a manchesteri kongresszus a szövetkezetek közötti együttműködést az alapelvek szintjére emelte. A szövetkezetek közötti szolidaritáson is ala-

22 <http://www.un-documents.net/a42r187.htm>, 2011. december 15.

23 http://www.regjeringen.no/upload/SMK/Vedlegg/Taler%20og%20artikler%20av%20tidligere%20statsministre/Gro%20Harlem%20Brundtland/1987/Presentation_of_Our_Common_Future_to_UNEP.pdf, 2011. december 15. 4. old.

24 vö. autonómia és függetlenség elve

puló együttműködés, mely megvalósulhat vertikális, illetve horizontális formában, több szempontból kulcsfontosságúnak tekintendő.

A különböző gazdasági tevékenységet végző szövetkezetek által létrehozott kereskedelmi hálókat biztosítani képesek e zárt láncban részt vevő szövetkezeteknek a kölcsönös kereskedelmi kapcsolatot, s ezzel kiegyensúlyozni az egymás közötti kereslet-kínálat viszonyát.²⁵ Ezáltal pedig a szövetkezeteknek lehetőségük van a multinacionális vállalatokkal is felvenni a versenyt. Másrészt pedig ez az együttműködés a szövetkezetek érdekeinek képviselőjét is hatékonyabbá teszi. Annak érdekében, hogy a szövetkezetek a gyakorlati elvek mellett azonos értékrend mentén működjenek, az alapelvek kiegészítéseképpen az 1995-ben megtartott manchesteri kongresszus szövetkezeti alapértékeket is meghatározott, amelyek a következők: önszegély; egyéni felelősség; demokrácia; egyenlőség; igazságosság; szolidaritás.

Az alapelvek és az alapértékek megfogalmazása mellett a manchesteri kongresszuson megalkották a szövetkezet definícióját is. Általánosságban elmondható, hogy az egyes államok saját szövetkezeti fogalmuk megalkotásánál ezt a definíciót tartották kiindulópontnak. A manchesteri meghatározás értelmében: „a szövetkezet olyan személyek autonóm társulása, akik önkéntesen egyesültek abból a célból, hogy közös gazdasági, társadalmi és kulturális céljaikat közös tulajdonú és demokratikusan irányított vállalkozásuk útján megvalósítsák.”²⁶ Annak okán, hogy olyan definíció megfogalmazására volt szükség, amely térben maximális terjedelemben, tehát világviszonylatban, időben pedig időtállóan megfelelő legyen, inkább általános jellemzőkkel írta körül a manchesteri kongresszus a szövetkezet fogalmát, nem elsősorban közgazdaságilag értelmezhető összefüggésekkel, szemben a szövetkezet definíciójára vonatkozó illető amerikai, holland felfogással.²⁷ Az amerikai és a holland felfogás szerint a szövetke-

25 Ld. erre Patrick Develtere, Ignace Pollet: Renaissance of African Cooperatives in the 21st Century: Lessons from the Field, in: Cooperating out of poverty, The renaissance of the African cooperative movement, szerk.: Patrick Develtere, Ignace Pollet & Fredrick Wanyama, International Labour Office, World Bank Institute, 2008, 46–47. old., ld. ugyanerre Réti Mária: i. m. (20. lábj.) 97. Old., ld. továbbá Hasel Corcoran, David Wilson: The Worker Co-operative Movements in Italy, Mondragon and France: Context, Success Factors and Lessons, Canadian Worker Co-operative Federation, Social Economy Research Partnerships, 10. old.

26 A Szövetkezetek Nemzetközi Szövetségének Állásfoglalása, ld. 10. lábjegyzet.

27 Ld. erre Szabó G. Gábor: A szövetkezeti identitás- egy dinamikus megközelítés a szövetkezetek fejlődésének gazdasági nézőpontú elemzésére, Közgazdasági Szemle LII. évf. 2005. január hó 83. old.

zetet gazdasági lényege különbözteti meg leginkább más társas vállalkozási formától, így a definícióban is ezt kell rögzíteni.²⁸ Összehasonlítva a két felfogás fogalom-meghatározását, a Manchesterben elfogadott fogalom nem tekinthető túlzottan elméletinek. A definíció ugyanis az alapelvekkel és alapértékekkel együttes olvasatban értelmezhető. Az alapelvek és az alapértékek a gyakorlati megvalósításhoz szükséges tartalommal töltik ki az általános fogalmat, ugyanakkor magukban foglalják azokat az ismertetőjegyeket, melyeket az amerikai felfogás szerint a definíció kell, hogy tartalmazzon. Bizonyítékkal szolgál a fogalom nemzetközi szintű elismertségére, hogy az ILO 193. számú állásfoglalásában²⁹ és az Európai Unió Tanácsa az „Európai Szövetkezet Statútumáról” szóló 1435/2003 EK rendeletében³⁰ (a továbbiakban: EK Rendelet) a szövetkezet fogalmát a manchesteri dokumentumban megfogalmazottak szerint rögzíti.

A XX. század végén, a XXI. század elején a világban szinte mindenhol akut módon jelentkező társadalmi, szociálpolitikai problémákra tekintettel a szövetkezetek szociális szerepvállalása egyre inkább felerősödött. A globalizáció hatására nemcsak a kis tőkével rendelkezők piaci viszonyok közötti boldogulására kellett és kell ma is nemzetközi, illetve állami szinten megoldást találni, hanem a társadalom perifériájára került rétegek helyzetét is szükséges rendezni. Arra tekintettel, hogy altruista³¹ jellege miatt a társas vállalkozási formák közül a szövetkezet a leginkább alkalmas a hátrányos helyzetűek felzárkóztatásában is szerepet vállalni, a manchesteri kong-

28 úgy mint fent „A szövetkezet egy olyan vállalkozási forma, melynek igénybe vevői egyben tulajdonosai is annak és egyben igazgatják is azt, valamint a haszonból az igénybevétel alapján részesednek.”

29 „a szövetkezet kifejezés olyan személyek önkéntesen létrehozott autonóm társulását jelenti, akik egy közös tulajdonban lévő és demokratikusan irányított vállalkozás révén kívánnak közös gazdasági, társadalmi és kulturális igényeiknek, valamint törekvéseiknek eleget tenni”

30 <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32003R1435:HU:HTML>, 2011. december 15., „A szövetkezetek elsősorban magánszemélyek vagy jogi személyek olyan csoportjai, amelyeknek egyes működési alapelvei eltérnek az egyéb gazdasági szereplők működési alapelveitől. Ezek tartalmazzák a demokratikus felépítés és ellenőrzés alapelveit, valamint a működéssel elért nettó nyereség méltányos alapon történő felosztását. E meghatározott alapelvek közé tartozik nevezetesen az egyén elsőlegességének alapelve, amely a tagságra, a kilépésre és a kizárásra vonatkozó egyedi szabályokra alkalmazandó, megállapítva az „egy ember, egy szavazat” elvét, a szavazati jog pedig az egyént illeti meg, ami azzal jár, hogy a tagok a szövetkezeti vagyoni felett semmiféle jogot nem gyakorolhatnak”

31 önzetlen, áldozatra kész, mások javán fáradozó

resszus a fogalomban külön szerepeltette a szövetkezetek társadalmi és szociális küldetését.³²

Kiemelendő e vonatkozásban továbbá a már részletezett szövetkezetek közötti együttműködést kimondó elv, mely hangsúlyozza a szövetkezetek közötti helyi összefogás fontosságát, közvetetten tehát a szövetkezetek alulról szerveződő lokális jellegét, amely a szociális gazdaság alapvető jellemzőjeként is értékelt sajátosság. A XX. század végére meglehetősen el is terjedtek azok a szövetkezetfajták, melyek szociális célokat erőteljesebben valósítanak meg a többinél. Ilyennek minősülnek a munkaszövetkezetek, illetve a szociális szövetkezetek.³³ A hatályos nemzetközi alapelvekkel, a szövetkezet SZNSZ által megalkotott fogalmával és az értékekkel kapcsolatosan megállapítható, hogy az angol, Rochdale-i elvek leképeződései, továbbá kifejezésre juttatják a XX. és XXI. század altruista jellegű, személyegyesítő vállalkozási formákkal szemben támasztott alapvető kívánalmait is. Mindezekon túl fontos még az alapelvek azon jellemzőjét leszögezni, hogy más nemzetközi szervezetek, mint például az ILO, az ENSZ dokumentumaival jelentéstartalmukat illetően koherens egységet alkotnak. Az látszik tehát valószínűsíthetőnek, hogy a XX. század végi, a XXI. század eleji gazdasági, társadalmi folyamatok értékelését követően a nemzetközi szervezetek tulajdonképpen azonos következtetésre jutnak.

3. A magyar szövetkezeti szabályozásról

Az SZNSZ fent részletezett tevékenységeiképpen rögzített nemzetközi szövetkezeti alapelveket, illetve az 1995-ben megalkotott szövetkezeti definíciót a XIX. század második felétől a mindenkor magyar törvényi szintű szabályozás is implikálta (magába foglalta) a magyar adottságok figyelem-

32 Ld. erre a Szövetkezetek Nemzetközi Szövetségének Állásfoglalása, 10. lábjegyzetet. Meghatározás: „A szövetkezet olyan személyek autonóm társulása, akik önkéntesen egyesültek abból a célból, hogy közös gazdasági, társadalmi és kulturális céljaikat közös tulajdonú és demokratikusan irányított vállalkozásuk útján megvalósítsák.”

33 Olaszországban földbélró munkaszövetkezetek, Japánban az 1970-es évek fiatal farmerei által szervezett munkaszövetkezetek, Portugáliában és Spanyolországban pedig a „Mondragon” munkaszövetkezetek értek el gazdasági sikereket. Ld. erre Prugberger Tamás: A magyar mezőgazdaság szerkezetének átalakulása a tervezett földtörvény módosítás és a már megalkotott kárpótlási-, és szövetkezeti törvény hatására, Jogtudomány Közöny, XLVII. évfolyam, 1993. január, 8. old., ld. erre bővebben João Salazar Leite: Social Economy in Portugal, http://www.cress-rhone-alpes.org/cress/IMG/pdf/Leite_pap.pdf

bevétele mellett. A magyar szövetkezeti jogi fejlődéstörténetből néhány törvényt kiemelve érdemes ezért megvizsgálni, hogy a XIX. század második felétől a magyar szövetkezeti jogalkotásra miként hatott az SZNSZ tevékenysége, vagyis miként definiálta a magyar jogalkotó a szövetkezetet az SZNSZ által megfogalmazottak tükrében.

A II. világháború előtt a szövetkezeti jog magyar szabályozását a gazdaság fejlődése kényszerítette ki,³⁴ illetve annak mikéntjét a piaci viszonyok kristályosították ki. A szövetkezetre vonatkozó első átfogó, részletes szabályozást az 1875. évi XXXVII. tc-ben rögzített Kereskedelmi Törvény (a továbbiakban: KT) tartalmazta, mely a német/porosz szabályozást tekintette mintáértékűnek.³⁵ E törvény mellett a gazdasági és ipari szövetkezetekre vonatkozóan Nagy Ferenc kidolgozott egy külön törvényt, az 1898. évi XXIII. tv.-t.³⁶ A KT a szövetkezettel kapcsolatosan a német szabályozást alapul véve a 223. §-ban konkrét definíciót fogalmazott meg a következőképpen: „Szövetkezetnek meg nem határozott számú tagokból álló azon társaság tekintetik, mely tagjai hitelének, keresetének vagy gazdálkodásának közös üzletkezelés mellett, illetőleg a kölcsönösség alapján előmozdítására alakul. Ide tartoznak nevezetesen: az előlegezési és hitelegyletek; a nyersanyag közös beszerzésére, közös raktár tartására vagy közös termelésre alakult egyletek; a fogyasztási egyletek; a laképítő társaságok; a kölcsönös biztosító társaságok.”

A Rochdale-i elveknél részletezett nyitott tagság elve a KT-ban is megjelenik a meg nem határozott számú tag szószerkezettel, biztosítva ezzel a bárki általi szabad be és kilépés lehetőségét az alapszabály, a KT, továbbá más kapcsolódó jogszabályok keretei között. A definícióban megjelenik továbbá a szövetkezet célja is, vagyis az, hogy a tagok anyagi előmenetelének elősegítésére jön létre. Ebben a fogalomban a későbbiekben kifejezetten megfogalmazott szociális és társadalmi célkitűzés ugyan szó szerint még nem szerepel, ahogy a Rochdale-i elvek között sem, de kétséget kizáróan (mint ez már említésre került) az anyagi felemelkedés szociális hatással is bír, illetve társadalmi státuszbeli stabilitással is jár.

A fogalom harmadik lényeges eleme a közös üzletkezelés. Ahogy Galovits Zoltán fogalmaz: „a közös üzletkezelés alatt egy üzlet közös vite-

34 Réti Mária.: i. m. 20 lábjegyzet, 100. old.

35 E körben érdemes megjegyezni, hogy az első porosz szövetkezeti törvény 1867. március 27-én lépett hatályba. Ez a joganyag a Német Császárság birodalmi törvényévé vált 1871-ben, ezt követően 1889. május 1-jén lépett hatályba az első német szövetkezeti törvény.

36 Ld. ennek részletezését Nagy Ferenc: A gazdasági és ipari hitelszövetkezetekről szóló törvény, K.: Grill Károly cs. és kir. udvari könyvkereskedése, Budapest, 1898., 12–15. old.

lét kell értenünk.”³⁷ A közös üzletkezelés azt jelenti tehát, hogy a szövetkezet a tagokat autonómiájuk megtartása mellett „közös üzemben” egyesíti. A szövetkezet tevékenysége eszköz a tagok gazdaságának előmozdítására, így a gazdasági társaságoktól eltérően a szövetkezet esetében a szövetkezet és a tag érdeke egymástól nem különül el, hanem abszolút mértékben összefonódik.³⁸

A KT definíciójának negyedik elemeként szükséges még a szövetkezet mindenkor differencia specifikájáról³⁹ a kölcsönösségről szót ejteni, amely szorosan összefügg a közös üzletkezeléssel. A kölcsönösség biztosítja, ahogy ezt Nagy Ferenc „A Szövetkezetek Alapelvei című székfoglalójában”⁴⁰ is kifejti, hogy a szövetkezet nyereszkesedési célokat nélkülözve működjön. Vagyis: a tag és a szövetkezet érdekének abszolút összeolvadására tekintettel a szövetkezet a tagokkal való üzleti, illetőleg gazdasági kapcsolat során nem a szövetkezet profitjának növelését tartja elsődleges szempontnak, hanem tagjának vagyoni, illetve társadalmi státuszbeli előmenetelét.

A szövetkezeti szabályozás következő mérföldkövének a II. Világháború utáni szabályozás tekinthető. A háborút követően a Nemzetgyűlés 1946. decemberében elfogadta az első önálló szövetkezeti törvényt, az 1947. évi XI. törvényt. E törvény szabályozási felfogása igazodott az új politikai eszméhez, amely a kapitalizmus piacgazdasági értékeit elutasította, végső célja az állami központi irányítás bevezetése volt. A célkitűzés a törvény fogalom-meghatározásában is megjelenik annyiban, hogy a szövetkezet mozgalmi jellege kifejezésre jut. A fogalmat a törvény 1. §-a határozta meg: „A szövetkezet előre meg nem határozott számú kis gazdasági egyedek társasága. Tagjai egyéni és közös gazdasági érdekét, valamint társadalmi felemelkedését a kölcsönösség alapján hivatott előmozdítani. Tagjai személyes közreműködésükkel vagy a szövetkezet igénybevételeivel, valamint vagyoni szolgáltatással vesznek részt a társaságban.”

Az 1947. évi XI. törvény szövetkezet-fogalmának meghatározásával összefüggésben megállapítható, hogy a jogalkotó megtartott a szövetkezet-

37 Galovits Zoltán: A magyar szövetkezeti jog, K.: Pátria Irodalmi Vállalat és Nyomdai Részvénytársaság, Budapest, 1901., 35. old.

38 Ld. ugyanerre bővebben Ihrig Károly: Szövetkezetek a közgazdaságban, K.: Első Kecskeméti Nyomda és Hírlapkiadó Rt., Budapest, 1937.

39 megkülönböztető jegy

40 Nagy Ferenc: A Szövetkezetek Alapelvei, székfoglaló értekezés, „... a szövetkezetnél a tagokkal folytatott üzleti tevékenységre vonatkozólag sem lehetne kölcsönösségről szó, ha ez nyereszkesedési szándékkal történnék.” MTA Budapest, 1906., 9. old,

re vonatkozóan olyan ismérveket, melyek a KT-ban is szerepeltek, azonban ahogyan már említésre került, a törvény egészét tekintve a szövetkezet mozgalmi motiváltsága észlelhető. A fogalom egyes elemeit vizsgálva látható, hogy e törvény, ahogy a KT is, a szövetkezetet társaságnak tekinti, ezzel éreztetve e társas vállalkozási forma gazdasági motiváltságát. Újdonsága azonban a fogalom tekintetében az 1947. évi XI. törvénynek a korábbi szövetkezeti törvényekhez képest, hogy az 1947. évi XI. törvény definíciója értelmében a szövetkezet nemcsak kereskedelmi, hanem kettős, azaz társadalmi-gazdasági motiváltságú szervezet,⁴¹ vagyis rögzíthető, hogy e törvény a magyar szövetkezeti szabályozásban elsőként *expressis verbis* (ld. 6. láb.) kimondta a szövetkezet társadalmi szerepet is betöltő jellegét.

Megfogalmazódik továbbá a KT-ból is ismert nyitott tagság elve, továbbá a jogalkotó érzékelteti, hogy ez a vállalkozási forma az önállóan boldogulni kevésbé tudó kis tőkével rendelkezőknek nyújt elsősorban összefogási lehetőséget. Kifejezésre jut még az 1947. évi XI. törvényben a KT-ban is megjelenő kölcsönösség, mint tipikus szövetkezet-specifikus ismérv, illetőleg a közös üzletkezelés. A közös üzletkezeléssel kapcsolatban érdekesen fogalmaz a jogszabály, mert míg ma a személyes közreműködés egy formájaként értékeljük a szövetkezet igénybevételét, addig ebben a definícióban a szövetkezet igénybevétele önállóan rögzítésre kerül. Az 1947. évi XI. törvény megfogalmazása helyes, mert ekképpen a szövetkezet gazdasági lényegének összetettsége, illetve sokszínűsége megfelelően kifejezésre jut.

A gazdaságban végbemenő centralizáció visszasságai hamar észlelhetőek voltak, így szükség volt a tervlebontásos rendszer enyhítésére. A gazdaságirányítás e reformja keretében alkották meg „A szövetkezetekről szóló” 1971. évi III. törvényt és a végrehajtása tárgyában kiadott 30/1971. (X. 2.) számú Kormányrendeletet. Az 1971. évi III. törvény keretjellelű szabályozást tartalmazott a szövetkezetre nézve. Az egyes szövetkezetfajtákra vonatkozóan a speciális szabályok alacsonyabb szintű jogszabályokban jelentek meg.⁴² A szövetkezet fogalmát a 1971. évi III. törvény nem egységes megfogalmazásban fogalmazza meg, hanem a „Bevezető rendelkezések” összességükben helyesen rögzítik a szövetkezet tipikus ismertetőjegyeit a

41 Domé Györgyné – Réti Mária: Szövetkezeti jog, K.: ELTE Állam- és Jogtudományi Kar Szövetkezeti Jogi és Földjogi Tanszék, Budapest, 1999, 20. old.

42 Réti Mária: i. m. 20. lábjegyzet, 140. old.

Rochdale-i elvek jogszabályi szinten történő következetes kifejezésére juttatásával.⁴³

Szerepel a törvényben a felvett elvek közül a nyitott tagság, a demokratikus igazgatás, illetve a szövetkezeti továbbképzés előmozdításának elve, a fel nem vett elvek közül pedig az önkéntesség. Kifejezetten a piacgazdaságban érvényesíthető elveket a törvény azonban mellőzi, így például a korlátozott tőkeamat, illetve a visszatérítés a vásárlás arányában elvet. Érezhető tehát az erőteljes állam-szocialista ideológiai befolyásoltság. Jó példa ezen állítás igazolására továbbá, hogy a szövetkezet definíciójában a szocialista szövetkezeti tulajdon kifejezetten megjelenik. Ettől eltekintve a törvény korszerűnek minősíthető annyiban, hogy megelőzve az SZNSZ Bizottságának manchesteri tevékenységét, kifejezetten deklarálja a szövetkezetek közötti együttműködés fontosságát, erőteljesen hangsúlyozza a diszkrimináció tilalmát.

A célkitűzések vonatkozásában észlelhető az 1947. évi XI. törvénnyel való hasonlóság, miszerint mindkettőben kifejezetten megjelenik (az akkori szóhasználat szerinti) népgazdaság előmozdítása is célként, azonban a 1971. évi III. törvényben cizelláltabban. A jogalkotó a célkitűzések tekintetében differenciál, külön határozza meg a szövetkezet gazdasági, illetve társadalmi célját. A megfogalmazás teljes mértékben tükrözi az akkori rendszer kívánalmait. Tőkepiaci viszonyok között e fogalmi elemekre épülő meghatározás elképzelhetetlen.

A szövetkezeti szabályozás következő jelentős állomása a rendszerváltást közvetlenül követő időszakra esik. Az 1992. évi I. törvény követve a gazdaságban lejátszódó változásokat, a szövetkezetet, mint a piacgazdaság

43 1971. évi III. tv. Bevezető rendelkezések: „A szövetkezet az állampolgárok által önkéntesen létrehozott, a tagok személyes és vagyoni közreműködésével vállalati gazdálkodást és társadalmi tevékenységet folytató közösség, amely a szocialista szövetkezeti tulajdon és a demokratikus önkormányzat alapján jogi személyként működik. A szövetkezet gazdasági célja a tagok anyagi jólétének előmozdítása, egyben tervszerű és gazdaságos közreműködés a társadalom sokrétű igényeinek kielégítésében. A szövetkezet társadalmi célja a tagok szocialista életformájának és gondolkodásmódjának fejlesztése, valamint érdekeik szolgálata. ... A nyitott tagság elvének megfelelően a tagok felvételénél, továbbá a tagok jogainak és köteleseégeinek meghatározásánál nem szabad az állampolgári egyenlőséget sértő megkülönböztetést tenni. ... A gazdasági és társadalmi célok eredményesebb megvalósítása érdekében a szövetkezet és tagjai, továbbá a szövetkezetek egymást – az önségély és a kölcsönös segítség elvének érvényesítésével – sokoldalúan támogatják. ... A szövetkezet előmozdítja a tagok művelődését, ismereteik gyarapítását, és gondoskodik arról, hogy tagjai a szövetkezeti önkormányzat ügyeiben kellő jártasságot szerezzenek.”

egy vállalkozási formáját rögzítette. Fontos szempont volt továbbá, hogy a magyar törvény a nemzetközi szabályozásnak is megfeleljen, kövesse a nemzetközi gyakorlatot.⁴⁴

A törvény 3. §-a a szövetkezet definícióját a következőképpen tartalmazta: „A szövetkezet a szövetkezés szabadsága és az önszegély elvének megfelelően létrehozott közösség, amely a tagok személyes közreműködésével és vagyoni hozzájárulásaival, demokratikus önkormányzat keretében a tagok érdekeit szolgáló vállalkozási és más tevékenységet folytat. A szövetkezet jogi személy.” Észrevehető, hogy a fogalom az eddigi hagyományokat követve a Rochdale-i elveken nyugszik, s a korábbi szövetkezeti törvényekhez hasonlóan rögzíti az eddig minden magyar szövetkezeti törvényben szereplő önkéntességet, az önszegély elvét, a demokratikus önkormányzatiság követelményét, illetőleg kifejezi a szövetkezet vegyes motívumát.

Változás azonban az 1947. évi XI. törvényhez és az 1971. évi III. törvényhez képest, hogy ebben a jogszabályban a szövetkezet kifejezetten a magánszféra egy vállalkozási formájaként, közgazdasági terminológiával élve piaci szereplőként jelenik meg, mint korábban a KT-ben. Igazolásképpen szolgál erre, hogy míg a korábbi, 1971. évi III. törvényben szereplő meghatározás a szövetkezettel kapcsolatban úgy fogalmaz, miszerint a szövetkezet „vállalati gazdálkodást és társadalmi tevékenységet folytató közösség”, addig az 1992. évi I. tv. akként rendelkezik, hogy a szövetkezet „vállalkozási és más tevékenységet folytat”.

A fogalom-meghatározásokat vizsgálva kijelenthető tehát, hogy az 1992. évi I. tv. (ugyanúgy, mint a KT) elsősorban a piacgazdasági viszonyok között autonóm módon működő, tagok érdekét szolgáló intézményként definiálja a szövetkezetet, s ebben a törvényben, ahogy a KT-ben is) a szövetkezet gazdasági szerepvállalása csak másodlagos szempontként jelenik meg. Annak ellenére, hogy az 1992. évi I. tv. definíciója harmonizált a nemzetközi szinten elterjedt fogalom-meghatározással, vagyoni jogi rendelkezései módosításra szorultak. Ennek okán jött létre a 2000. évi CXLI. törvény az új szövetkezetekről. Ebben a törvényben a szövetkezet definíciója is módosult, igazodva az SZNSZ 1995. évi Manchesteri Kongresszusán újrafogalmazott nemzetközi szövetkezeti alapelveihez.

44 Réti Mária: i. m., 20. lábjegyzet, 167. old.

A szövetkezet definícióját a 2000. évi CXLI. tv. 3. §-a a következőképpen határozta meg: „A szövetkezet az alapszabályban meghatározott összegű részjegy tőkével alapított, a nyitott tagság és a változó tőke elvei szerint működő, a tagok saját gazdálkodása eredményességének előmozdítását – ideértve a természetes személy tagok fogyasztását is –, illetve esetenként tagjai, munkavállalói és azok hozzátartozói kulturális, oktatási, szociális szükségletei kielégítését szolgáló, jogi személyiséggel rendelkező gazdálkodó szervezet. A szövetkezet a kulturális, oktatási és szociális feladatainak a tagok, munkavállalók, illetve azok hozzátartozói támogatásával, vagy a szövetkezeti szövetségek számára nyújtott hozzájárulással tehet eleget.” Ebben a fogalom-meghatározásban a jogalkotó érvényre juttatta (hasonlóan a korábbi magyar szövetkezeti törvények definícióihoz) a nyitott tagság és abból értelemszerűen következő változó tőke elvét. Továbbá a 2000. évi CXLI. tv. 3. §-a, miként a KT és az 1992. évi I. törvény is rögzíti azt a szövetkezeti sajátosságot, miszerint a kooperáció a tagjai érdekében jön létre vagyis e társas vállalkozási forma tekintetében érvényre jut követelményként (eltérően a többi társas vállalkozástól) az üzem-kiegészítés elve.

Különbség azonban az említett másik két jogszabályhoz képest az, hogy a 2000. évi CXLI. tv. konkrétan meghatározta azokat az érdekeket, amelyek előmozdítására a szövetkezet alkalmas. Szükséges itt leszögezni, hogy ezek az érdekek, attól függetlenül, hogy hosszútávon az egész társadalom fejlődésére kihatnak, elsődlegesen a tagok érdekkörében merülnek fel. Érdemes még a szövetkezet e törvényben deklarált feladataival kapcsolatosan megjegyezni, hogy észlelhetően e törvény követi a nemzetközi irányvonalat.⁴⁵

Az ENSZ, illetve az ILO szövetkezetek szociális szerepvállalását deklaráló dokumentumai és a fent nevezett 2000. évi CXLI. törvény 3. §-a között tartalmi hasonlóság fedezhető fel. Kitűnik tehát a magyar jogalkotás folyamatából is az a nemzetközi szintű tendencia, amely a szövetkezetnek a szociális gazdaságban betöltött szerepét kívánta és kívánja ma is erősíteni.

45 A fogalomra nézve helyeselhető a következtetés. A szövetkezeti üzletrészekre vonatkozó rendelkezések miatt viszont a tv. számos pontja elfogadhatatlannak bizonyult. A tagokra korábbi törvényi előírás szerint nevesített üzletrész visszavásárlására kötelezte a szövetkezeteket (ugyancsak törvényi kötelezettség alapján). Ez nem a közös vagyon együtttartására irányult, ellenkezőleg olyan anyagi teher vállalására kötelezte a szövetkezeteket, amely számukra vállalhatatlan volt, törvényes aggályokat vetett fel, vagyis jogsérelem érte a szövetkezeteket (szerk.).

Ennél az elemzési területnél fontos azt is megjegyezni, hogy az Európai Unió Gazdasági és Szociális Bizottsága 2005-ben, a szövetkezetek értékeléséről szóló dokumentumában kifejezetten hangsúlyozta is, hogy a szövetkezetek „helyi gyökerekre” építkeznek, s végső soron ebből következően a szociális kohézió lényeges pillérét jelentik.

Rendkívül figyelemre méltó a dokumentumnak az a megállapítása is, miszerint a helyi gyökerekhez történő erőteljes kötődés a szövetkezeteknél nem jelent gátat abban a tekintetben, hogy nemzetközi szintű tevékenységet is folytassanak.⁴⁶ A dokumentum e körben kifejezetten azt rögzíti, hogy a szövetkezeteknek a világgazdaság dinamikájára erőteljes hatása van.⁴⁷ A dokumentum azt hangsúlyozza, hogy a szövetkezetek a helyi közösségek támogatásán túlmenően nemzeti szinten, de világviszonylatban is elismert szervezetek. A szövetkezet, mint speciális társas vállalkozási forma, azért kapott a közösségszervezésben betöltött szerepére tekintettel kiemelkedő értékelést az Európai Unió és egyéb más nemzetközi szervezetek fentiekben említett dokumentumaiban, továbbá azért deklarálta az ENSZ 2012-t a szövetkezetek évének,⁴⁸ mert az angol szövetkezők alapszabályán nyugvó mindenkori szövetkezeti szabályozás a tag gazdasági érdekén túl annak társadalmi előmenetelét is célzó normákat tartalmazott, támogatva ezzel helyi szinten, az egyes egyének viszonylatában, s tulajdonképpen közvetve össz-társadalmi szinten a gazdasági, s egyben a társadalmi fejlődést.

Magyarország Európai Unióhoz való csatlakozásának szükségszerű velejárója volt jogszabályainknak az EU joganyagához való igazítása, így a szövetkezeti törvény EU konformmá tétele, illetőleg a teljesebb körű, de a nemzeti hagyományokhoz is igazodó gyakorlat átvétele. A szövetkezetről szóló 2006. évi X. törvény megalkotásakor célkitűzés volt az Európai Unió szövetkezeteket érintő, azokat átfogóan szabályozó Tanácsi Rendeletével összhangban lévő törvény kimunkálása. Ez csak részben sikerült.⁴⁹ A jogalkotó a fogalomban módosításokat eszközölt a ma hatályos törvény-

46 Az EU Gazdasági és Szociális Bizottsága: A szövetkezeti társaságok támogatása Európában, K.: „Szövetkezés” 2005/1. sz. 237. old. 1. „Bevezetés” 1.7

47 úgy, mint fent, 1.8

48 Az ENSZ főtitkára A/RES/64/136” számú határozatában 2009 december 21-én New Yorkban „2012-t a Szövetkezetek évének nyilvánította, <http://social.un.org/coopsyear/>, 2011. december 15.

49 A Tanácsi Rendelettel aligha állt összhangban az üzletrésszel rendelkező szövetkezetek gazdasági társaságokba való tömeges menekülésének törvényi ösztönzése, erre való jogszabályi utak és módszerek törvénybe iktatása (szerk.).

ben. A törvény 7.§-a értelmében: „A szövetkezet az alapszabályban meghatározott összegű részjegy tőkével alapított, a nyitott tagság és a változó tőke elvei szerint működő, jogi személyiséggel rendelkező szervezet, amelynek célja a tagjai gazdasági, valamint más társadalmi (kulturális, oktatási, szociális, egészségügyi) szükségletei kielégítésének elősegítése.”

Észlelhető, hogy a jogalkotó a szövetkezet definícióját letisztulttá és egyszerűbbé tette a korábbihoz képest, azonban rögzíti továbbra is a 2000. évi CXLI. törvényben megjelenő alapvető tételeket. Kiegészül a hatályos törvény fogalma a 2000. évi CXLI. tv. meghatározásához képest annyiban, hogy a 8. §-ban megjelenik benne egy önálló fogalom meghatározású speciális szövetkezettípus, a szociális szövetkezet.⁵⁰ Ezzel a szövetkezettípussal kapcsolatosan leszögezhető, hogy célkitűzései kifejezetten összhangban vannak a szociális gazdaság célrendszerével. Látható tehát, hogy a magyar jogalkotó a szociális gazdaság koncepcióját már intézményi szinten is kifejezetten érvényre kívánja juttatni. A hatályos magyar szövetkezeti jogi szabályozás alkalmazkodva a nemzetközi kívánalmakhoz, erőteljesen kifejezésre juttatja a manchesteri alapelvekben foglaltakat és a 2000. évi CXLI. tv. kapcsán említett EU Gazdasági és Szociális Bizottság dokumentumában rögzítetteket. Hangsúlyozottan megjelenik (összhangban a manchesteri tételekkel), hogy a szövetkezet alkalmas társas vállalkozási forma csakis a gazdasági előmenetel biztosítására, de ugyanakkor képes szociális szerepvállalásra is, eltérően a gazdasági társaságoktól.

A magyar szövetkezeti jogalkotás legjelentősebb állomásait végigtekintve azt a következtetést vonhatjuk le a szabályozást illetően, hogy a jelenlegi szövetkezeti törvény szövetkezet fogalma korszerű, illetve, hogy a törvény összességében, így a fogalom vonatkozásában is kifejezésre juttatja az SZNSZ által kimunkált aktuális standardokat, melyeknek köszönhetően a magyar törvény beleilleszkedik a nemzetközi szintű szövetkezeti joganyagba. (Ettől eltér Dr. Zsolt András vélekedése, ld. „A rendszerváltoztatást követő szövetkezeti szabályozás vázlatos áttekintése és az új PTK” című írását a 62. oldalon (szerk.).

50 2006. évi. X. tv. 8. § (1) Aszociális szövetkezet a 7. §-ban foglaltaknak megfelelő olyan szövetkezet, a) amelynek célja munkanélküli, illetőleg szociálisan hátrányos helyzetben lévő tagjai számára munkafeltételek teremtése, valamint szociális helyzetük javításának egyéb módon történő elősegítése; b) amely iskola szövetkezetként is működik. A szociális szövetkezetek szabályozását a 2012. évi XXXVIII. tv. módosította. A szövetkezetekről szóló 2006. évi X. tv. módosításának eredményeként lehetővé vált, hogy a szociális szövetkezeteken belül (az iskola szövetkezetek mellett) foglalkoztatási szövetkezet létesüljön.

4. A német szövetkezeti szabályozásról

Németországban a szövetkezetek törvényi szintű szabályozása nagy hagyományra tekint vissza.⁵¹ A német szövetkezeti szabályozás fejlődéstörténetét alaposan áttekintve leszögezhető, hogy minden időben példaértékű volt más országok szövetkezeti jogalkotására, így a magyar szövetkezeti jogalkotásra is.⁵² A hatályos német szövetkezeti törvény⁵³ az 1889. május 1-jén hatályba lépett első német birodalmi szövetkezeti törvény⁵⁴ szabályozási felfogását követte. E két törvény definícióját összehasonlítva⁵⁵ megál-

51 Érdemes megjegyezni, hogy az első porosz szövetkezeti törvény (amelyet Hermann Schulze-Delitzsch munkált ki) 1867. március 27-én lépett hatályba. Ez a joganyag a Német Császárság birodalmi törvényévé vált 1871-ben, majd ezt követően 1889. május 1-jén lépett hatályba az első német szövetkezeti törvény.

52 Fontos e körben megjegyezni, hogy a magyar jogalkotó az 1875. évi XXXVII. tc.-ben rögzített Kereskedelmi Törvény, majd a jelenleg hatályos magyar szövetkezeti törvény kimunkálásánál is mintaértékűnek tekintette a német szabályozást.

53 „Gesetz betreffend die Erwerbs- und Wirtschaftsgenossenschaften”
<http://www.gesetze-im-internet.de/geng/index.html>, 2011. december 15.

54 (Nr. 1856.) Reichsgesetz, betreffend die Erwerbs- und Wirthschaftsgenossenschaften. Vom 1. Mai 1889., http://de.wikisource.org/wiki/Gesetz_betreffend_die_Erwerbs-und_Wirtschaftsgenossenschaften#.C2.A7._1, 2011. december 15.

55 Az első német szövetkezeti törvény a következő definíciót tartalmazta: „Azok a le nem zárt taglétszámmal rendelkező társaságok, melyek a tagok keresetének vagy gazdaságának támogatását közös üzleti üzemen keresztül célozzák meg (szövetkezetek), nevezetesen: 1. előlegezési-, és hitelegyesületek, 2. nyersanyag közös beszerzésére alapított egyesületek, 3. mezőgazdasági és ipari termékek közös értékesítésére létrejött egyesületek, (értékesítőszövetkezetek, raktáregyesületek), 4. termékeket előállító és közösségi számlára értékesítő egyesületek (termelőszövetkezetek) 5. élelmiszer és egyéb gazdasági szükségletek vásárlása nagytételben és árusítása kistételben (fogyasztási egyesületek), 6. mezőgazdasági vagy ipari termékek beszerzésére és azok közös felhasználására létrejött egyesületek, 7. lakásépítő egyesületek a törvény értelmében „bejegyzett szövetkezet” jogait szerzik meg.”

A hatályos német szövetkezeti törvény fogalom-meghatározása: „A szövetkezet. Azok a le nem zárt taglétszámmal rendelkező társaságok, melyek célja a tagok gazdaságának vagy szociális, illetve kulturális szükségleteinek közös üzemen keresztül támogatása (szövetkezetek) a törvény értelmében „bejegyzett szövetkezet” jogait szerzik meg. Társaságokban, illetve más személyegyesülésekben való részvételük (beleértve a közjog hatálya alá tartozó szervezetekben való részvételüket is) megengedett, ha e részvétel 1. a szövetkezeti tagok keresetének vagy gazdaságának, illetve szociális vagy kulturális szükségleteinek támogatását, vagy 2. a szövetkezet közérdekű törekvéseinek megvalósulását szolgálja anélkül, hogy az kizárólag/kifejezetten vagy túlnyomórészt kifejezetten a szövetkezet célját képezné.”

Német nyelvből fordította: Dr. Bak Klára, PhD hallgató, ELTE Állam- és Jogtudományi Kar, Agrárjog Tanszék

lapítható, hogy a német szövetségi szabályozásban a magyar szabályozásával egyező fejlődési ív figyelhető meg.

Az első német szövetségi törvény a mintaértékű vagyoni és felelősségi szabályok mellett a fogalmat is magas szintű szakszerűséggel tartalmazta. A fogalommal kapcsolatosan mindenekelőtt rögzíthető (áttekintve a német szövetségi szabályozást), hogy a német szabályozás fogalom meghatározásában is kezdetektől fogva szerepeltek a Rochdale-ben lefektetett azon nemzetközi szövetségi alapelvek, melyek a szövetségi identitást kifejezésre juttatják.

Ilyen rendező elvnek mondható a nyitott tagság elve, melyet az 1889. május 1-jén hatályba lépett, és a ma hatályos német törvény is a „le nem zárt taglétszám” szókapcsolattal fejez ki, hasonlóan a magyar KT szabályozási felfogásához. Megjelenik továbbá mindkét német szövetségi törvény definíciójában a szövetség célja, hasonlóan a magyar KT és a hatályos magyar szövetségi törvényben foglaltakhoz. Érdekes e tekintetben kifejezetten kihangsúlyozni a magyar és a német szövetségi jogalkotás közötti fejlődési párhuzamot. Ahogy a magyar KT-ban, úgy az 1889-es német szövetségi törvényben is célként a tagok keresetének és gazdaságának előmozdítása állt a közös üzemen való tevékenykedés eredményeként.

Rögzíthető tehát, hogy mind a német birodalmi törvény, mind a magyar KT a szövetség lényegét kifejezetten annak a tagi gazdaságban az üzemkiegészítés által betöltött szerepében látja. Tekintettel azonban arra, hogy a XX. század második felétől a szövetség gazdaságban/társadalomban betöltött szerepével kapcsolatosan nemzetközi szinten, számos nemzetközi szervezet dokumentuma⁵⁶ rögzítette, továbbá a Tanács 1435/2003/EK Rendelete „az Európai Szövetség (SCE) Statútumáról” is kifejezésre juttatta⁵⁷ a szövetségek szociális szerepvállalásának kiemelkedő jelentőségét, a német szövetségi törvényben, ahogy a magyar szövetségi törvényben is a szövetség célkitűzéseit érintő előírások kiegészítésre kerültek.

Törvényi szinten megjelent a német szövetségi szabályozásban, hogy a szövetség tagjai szociális, illetve kulturális érdekeinek előmozdítására

56 ILO 193. számú ajánlása, ld. eredeti nyelven: <http://www.ilo.org/ilolex/cgi-lex/convde.pl?R193>, ld. a magyar fordítást: <http://www.szmm.gov.hu/doc/upload/200803/193A.pdf>, 2011. december 15., ld továbbá erre: ENSZ A/RES/65/184. számú, 2011. február 4-én megjelent határozata „Szövetségek a szociális fejlődésben” címmel, <http://daccess.ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N10/523/58/PDF/N1052358.pdf?OpenElement>, 2011. december 15.

57 „(10) Az európai szövetség alapvető célja tagjai szükségleteinek kielégítése és/vagy azok gazdasági és/vagy szociális tevékenységeinek fejlesztése...”

is létrejöhet. A hatályos magyar és német szövetkezet-fogalom⁵⁸ összevetéséből látható, hogy nagymértékű az egyezés. Különbség a kettő között, hogy a német törvény vagyoni jogi vonatkozású előírást a fogalomban nem tartalmaz, míg a magyar törvény fogalmi szinten közli, hogy az alapszabályban szükséges szerepeltetni a részjegy tőke nagyságát, érzékeltetve ezzel, hogy a gazdasági társaságok többségétől eltérően az alaptőke minimumának nagysága a szövetkezet esetében főszabályként alapszabályi és nem törvényi szinten kerül szabályozásra.

A német szabályozással kapcsolatosan szükséges még azt az európai szövetkezeti szabályozásokra jellemző sajátosságot rögzíteni, miszerint egyes szövetkezettípusok vonatkozásában elengedhetetlen a párhuzamos szabályozás. A szövetkezeti törvényben foglalt általános rendelkezésekre (így a fogalomra is figyelemmel) bizonyos kérdéskörökben a szövetkezeti törvény mellett megalkotott, szövetkezetekre vonatkozó egyéb jogszabály speciális rendelkezéseit kell alkalmazni. Ezzel a szabályozási technikával biztosítható az, hogy a nemzetközi szövetkezeti alapelvek érvényre juttatása mellett azok az egyes szövetkezettípusokra vonatkozó gazdasági, szervezeti-jogi sajátosságok is érvényre jussanak a szabályozásban, melyek az adott gazdasági szektorban a hatékony, adott esetben a prudens (megbízható) működést biztosítják. A német szabályozásban példa erre a lakásszövetkezetekre irányuló speciális törvény.⁵⁹

5. Az osztrák szövetkezeti szabályozásról

Hasonlóan a német és a magyar szövetkezeti jogalkotás alakulásához az első osztrák szövetkezeti törvény⁶⁰ hatályba lépése a XIX. század végére tehető. A hatályos osztrák szövetkezeti törvény⁶¹ a fogalmat⁶² tekintve

58 A hatályos német szövetkezeti törvény fogalmának értelmezésére ld. bővebben: Lang/Weidmüller: Kommentar Berlin, 2006. De Gruyter Recht S. 1-1154.

59 Gesetz zur Regelung vermögensrechtlicher Angelegenheiten der Wohnungsgenossenschaften im Beitrittsgebiet (Wohnungsgenossenschafts-Vermögensgesetz – WoGenVermG), <http://www.gesetze-iminternet.de/wgvg/BJNR098900993.html>, 2011. december 15.

60 Gesetz vom 9. April 1873, über Erwerbs- und Wirtschaftsgenossenschaften, RGBl. Nr. 70/1873, ld. erre bővebben: Johann Brazda, Robert Schediwy and Holger Blisse: Austrian Co-operative Law in a Changing World –The legal framework for co-operative banks since 1873, International Cooperative Alliance (ICA) European Research Conference, Lyon, http://www.cress-rhone-alpes.org/cress/IMG/pdf/Brazda_Schediwy_Blisse.pdf, 2011. december 15.

61 [http://www.jusline.at/Genossenschaftsgesetz_\(GenG\).html](http://www.jusline.at/Genossenschaftsgesetz_(GenG).html), 2011. december 15.

egyező szabályozási felfogást követ a német és a magyar szövetkezeti jogalkotással. Rögzíti a nyitott tagság elvét a német szövetkezeti szabályozásból is ismert „le nem zárt taglétszám” kifejezéssel, illetve kifejezésre juttatja a szövetkezet gazdasági célkitűzését a tagok tekintetében, továbbá hasonló felsorolást tartalmaz az egyes szövetkezet típusokat illetően mint a KT vagy az 1889-ben hatályba lépett német szövetkezeti törvény. Az osztrák szövetkezeti jogalkotásra is befolyást gyakorolt az „Európai Szövetkezet Statútumáról” szóló 1435/2003 EK rendelet. Hatottak a szövetkezetek szociális szerepvállalását rögzítő XX. század végén megjelent nemzetközi dokumentumok. Az osztrák jogalkotó a fogalomban a Rendelet 1. cikkének (3) bekezdésére utalással rögzítette, hogy szövetkezet „tagjai szociális tevékenységének céljából is létrejöhet”.⁶³

6. A svájci szövetkezeti szabályozásról

Svájcban a szövetkezet intézménye nem külön törvényben, ahogy az eddig bemutatott országok szövetkezeti szabályozására volt jellemző, hanem a kötelmi jog körében, azon belül a 3. részben, a „Kereskedelmi társaságok és szövetkezet” címszó alatt kerül rögzítésre.⁶⁴ A szövetkezet fogalom-

62 Ld. úgy mint fenn (60. lábjegyzet) (1) „Jelen törvény le nem zárt taglétszámú, jogi személyiséggel rendelkező személyegyesülésekre vonatkozik, melyek lényegében/mindenekelőtt tagjaik keresetének és gazdaságának támogatására szolgálnak. (szövetkezetek), mint a hitel-, beszerző-, értékesítő-, fogyasztási-, építő-, lakás-, házépítő szövetkezetek. (2) A szövetkezetek előmozdításának/támogatásának eszköze lehet részvételük/érdekeltségük a vállalkozások joga, a szövetkezeti jog, az egyesületek joga hatálya alá tartozó jogi személyekben, valamint vállalkozási tevékenységet folytató bejegyzett személyegyesítő társaságokban, ha ez a részvétel a szövetkezet alapszabályában meghatározott céljának megvalósulását és elsősorban nem a jövedelemszerzést célozza. Szövetkezetek a Tanács „az Európai Szövetkezet (SCE) Statútumáról” szóló 1435/2003/EK Rendelete 1 cikkének (3) bekezdésében rögzített célokat is megvalósíthatnak.” Német nyelvből fordította: Dr. Bak Klára

63 „Az SCE alapvető célja tagjai szükségleteinek kielégítése és/vagy tagjai gazdasági és szociális tevékenységeinek fejlesztése, különösen a tagokkal kötött olyan megállapodások útján, amelyek célja árukkal vagy szolgáltatásokkal történő ellátás, illetve az SCE által ellátott jellegű munka elvégzése vagy megbízás ellátása. Az SCE célja lehet továbbá tagjai szükségleteinek oly módon történő kielégítése, hogy a fenti módon előmozdítja tagjainak gazdasági tevékenységeikben, egy vagy több SCE-ben és/vagy nemzeti szintű szövetkezetekben való részvételét. Az SCE tevékenységét leányvállalatán keresztül is elláthatja”. Az EU Tanácsának „az Európai Szövetkezet (SCE) Statútumáról” szóló 1435/2003/EK Rendelete 1 cikkének (3) bekezdése.

64 Schweizerisches Zivilgesetzbuch vom 10. Dezember 1907, <http://www.admin.ch/ch/d/sr/220/index3.html#id-3-29>, 2011. december 15.

meghatározása is kissé eltérő az eddig elemzett fogalmakhoz képest.⁶⁵ A svájci szabályozás a szövetkezet két típusát különbözteti meg, a közjog és a magánjog hatálya alá tartozó szövetkezetet. A szövetkezetnek azonban, akár a közjog, akár a magánjog hatálya alatt áll, szükséges (ahogy más államokban is) a fogalomban szereplő ismertetőjegyekkel rendelkeznie. A svájci törvény a szövetkezet jellemzőit illetően hasonlóan fogalmaz, mint a német, az osztrák és a magyar. Rögzíti a nyitott tagság elvét a „le nem zárt taglétszám” szókapcsolattal. Eltérően azonban a hatályos osztrák, német, magyar szövetkezeti törvénytől a svájci szabályozás a definícióban csak gazdasági célkitűzéseket tartalmaz. E törvény a közös önszegélyt tartja a szövetkezeti definícióban megjelenítendő, a szövetkezeti szuverenitást kifejező ismertetőjegynek.

7. A francia szövetkezeti szabályozásról

A francia 47–1775 számú 1947. szeptember 10-i törvény a szövetkezetéről⁶⁶ eltérően közelíti meg a szövetkezet fogalmát a német, illetőleg a német szabályozást alapul vevő magyar törvénytől. Az SZNSZ által meghatározott alapelvek absztrahációját mellőzve e törvény kifejezetten közgazdasági

65 Ld. úgy, mint fenn „828. cikk A. A magánjogi szövetkezetek 1. A szövetkezet le nem zárt taglétszámú kereskedelmi társaságok vagy személyek testületé szervezett egyesülése, amely legfőképpen tagjainak támogatását vagy a tagok meghatározott gazdasági érdekeinek biztosítását célozza a közösségi önszegély mentén. A szövetkezetek esetében az előre meghatározott alaptőke nem megengedett.

829. cikk B. „A közjogi szövetkezetek. A közjog hatálya alá tartozó személyegyesülések, akkor is, ha szövetkezeti célkitűzésekkel rendelkező, a szövetség és a kantonok közjogi hatálya alá tartoznak.” Német nyelvből fordította: dr. Bak Klára.

66 47–1775 számú 1947. szeptember 10-i törvény a szövetkezetéről (Hivatalos Közlöny 1947. szeptember 11.) „A szövetkezetek olyan társaságok, amelyeknek alapvető céljai: 1. A szövetkezet tagjai közös erőfeszítésével és tagjai javára úgy igyekeznek csökkenteni egyes termékek vagy egyes szolgáltatások előállításí árát és adott esetben az eladási árát, hogy saját tevékenységként biztosítja azon vállalkozói és közvetítói tevékenységeket, amelyek költsége egyébként (külső szövetkezeten kívüli vállalkozó vagy közvetítő igénybe vétele esetén) a termékek árát terhelné. 2. A tagjainak szállított vagy a tagok által termelt és a fogyasztóknak szállított termékek minőségének javítása. 3. És általánosságban hozzájárulni a tagok és a tagok szükségleteinek kielégítéséhez és a szociális és gazdasági tevékenységük fejlesztéséhez, valamint a képzésükhöz. A szövetkezetek tevékenységüket az emberi tevékenységek minden ágában gyakorlják.” Francia nyelvből fordította: Dr. Longa Anna, PhD hallgató, ELTE Állam- és Jogtudományi Kar, Agrárjog Tanszék.

szempontokat alapul véve határozza meg a szövetkezet lényegét. A fogalom vonatkozásában a jogalkotó a középpontba a szövetkezet azon gazdasági természetű differentia specifikáját (ld. 39. láb.) állítja, hogy e társas vállalkozási forma közvetítő kiküszöbölésével képes tevékenysége végzésére, megspórolva annak költségét.

A német és a német mintát alapul vevő szabályozásokhoz hasonlóan szerepel a definícióban a szövetkezet azon sajátossága, hogy a tagok érdekében működik, kihangsúlyozva a tagok gazdasági érdekének előmozdítása mellett a szociális helyzetük javításában történő közreműködést is, amely láthatóan a XX. század végétől kezdődően minden nemzeti szövetkezeti jogszabályban kifejezetten megjelenített jellemző. Végezetül figyelemre méltó, hogy a törvény hangsúlyozza, a szövetkezet alkalmas szervezeti-jogi keretnek bizonyul általánosságban véve bárminemű emberi tevékenység vonatkozásában.

A francia szövetkezeti szabályozás esetében is speciális jogszabályok, mégpedig törvények kerültek megalkotásra meghatározó szövetkezettípusok esetében, így például a mezőgazdasági termelőszövetkezetek vonatkozásában⁶⁷ is.

A mezőgazdasági szövetkezetek sajátos kategóriát jelentenek a társadalomban arra tekintettel, hogy egyrészt a francia mezőgazdaság alapvető szervezeti-jogi keretének tekinthetők, másrészt e szövetkezettípus vonatkozásában érvényesül legerőteljesebben az üzem-kiegészítés elve, miszerint a mezőgazdasági termelőszövetkezetek kifejezetten és elsősorban tagjaik és sokkal kevésbé saját nyereségükre törekszenek.⁶⁸ Érdemes e körben még megemlíteni, hogy a mezőgazdaság területén a termelőszövetkezetek mellett jelentős szerepet töltenek be Franciaországban a „közös gazdálkodó mezőgazdasági csoportok,”⁶⁹ melyeknek a szövetkezetekhez hasonlóan céljuk közös mezőgazdasági munka által a hatékonyabb és költségkímélőbb termelés megvalósítása.⁷⁰ A mezőgazdaság területén

67 A mezőgazdasági termelőszövetkezetekre vonatkozó francia törvény 1972. június 27-én lépett hatályba. A hatályos törvényre ld.

<http://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=LEGITEXT000006068441&dateTexte=20110415#LEGIARTI000006600258>, 2011. december 15.

68 Csaba, Dávid: Szövetkezés a francia élelmiszer-gazdaságban, „Szövetkezés”, 1998/1. Budapest, 123. old.

69 Les groupements agricoles d'exploitation en commun (GAEC) ld. Erre: <http://agriculture.gouv.fr/gaec>, 2011. december 15.

70 Ld. erre 61. lábjegyzet

Franciaországban kiemelkedő jelentőségűek még a mezőgazdasági géphasználati szövetkezetek,⁷¹ amelyek célja a gépek, berendezések és épületállomány vagy szolgáltatások közös hasznosítása méretgazdaságossági szempontokra figyelemmel.

A mezőgazdasági szövetkezeteken kívül a nemzetközi tendenciákra tekintettel a szociális szövetkezetekre Franciaországban külön törvény vonatkozik az általános szövetkezeti törvény mellett.⁷²

Összegzés

A magyar szövetkezeti szabályozás egyes jelentős állomásainak, illetőleg a német, az osztrák, a svájci és a francia hatályos szövetkezeti törvénynek a fogalom-meghatározását áttekintve összességében megállapítható, hogy az SZNSZ tevékenységeiképpen egy egységes irányvonal alakult ki a szövetkezeti szabályozást illetően. A nemzeti szabályozások jogalkotási hagyományait és ahhoz kapcsolódó szemléletbeli sajátosságait figyelembe véve egyediesítették szabályozásukban az SZNSZ által megfogalmazott mindenkori tételeket.

Ekképpen lehetséges, hogy a magyar, az osztrák és a német szövetkezeti szabályozások, amelyek a magánjog területén a germán jogdogmatika rendszerét követik, egymással sok egyezőséget mutatnak, míg a svájci, illetve a francia szabályozás ettől részben eltérő rendszertani, illetőleg a szövetkezet lényegét kifejezésre juttató gazdasági tartalomra vonatkozó rendelkezéseket tartalmaz. Az SZNSZ zsinórmértéket adó tevékenységének köszönhetően azonban mindegyik törvény definíció szinten is magában foglal csak a szövetkezetre jellemző ismérvet.

71 Coopérative d'Utilisation de Matériel Agricole, (CUMA), ld. erre: <http://www.cuma.fr>

72 „Société Coopérative d'Intérêt Collectif”, mely 2001. július 17-én lépett hatályba. <http://scic.coop/statutjuridique.htm>, 2011. december 15.